

Tartu Ülikool
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Maailma keelte ja kultuuride kolledž
Klassikalise filoloogia osakond

Jaana Jurtšenkova

Gezeliuse leksikoni „Lexicon Graeco-Latinum“ tähe alfa editsioon

Bakalaureusetöö

Juhendaja: prof. Janika Päll

Tartu 2022

Sisukord

Lühendite nimekiri.....	3
Sissejuhatus.....	5
1. Johannes Gezelius.....	7
1.1. Gezeliuse elu ja töö.....	7
1.2. Gezelius Tartus	8
1.3. Gezelius Turus	9
2. Kreeka keele leksikonid.....	11
2.1. Kreeka keele leksikonide arenemine	11
2.2. Gezeliusele eeskujuks olnud leksikonid	12
2.3. Humanismiaja kreeka keele leksikonide ülesehitusest	13
3. Gezeliuse leksikoni editsiooni ja ülesehituse tutvustus	15
3.1. Editeerimise põhimõtted	15
3.2. Gezeliuse leksikoni ülesehitus	18
4. Gezeliuse leksikoni „Lexicon Graeco-Latinum“ editsioon: alfa	23
Kokkuvõte.....	48
Kirjandus.....	49
Vanatrükised	49
Sekundaarkirjandus.....	49
Summary	52
Lisa 1.....	53

Lühendite nimekiri

Autorid:

Bud. = Budé „Lexicon Graeco-Latinum“

Calep. = Calepinuse „Dictionarium“

Scap. = Scapula „Thesaurus graecae linguae“

Th. = Stephanuse „Thesaurus graecae linguae“

GL = Gezeliuse „Lexicon Graeco-Latinum“

Muud lühendid:

Coena Dom. = *Coena Domini*

& = *et*

&c. = *et cetera*

a. = *atque*

a. 1. = *aoristum 1*

a. 2. = *aoristum 2*

att. = *attice*

Acc. = *accusativus*

adv. = *adverbium*

aeol. = *aeolice*

comp. = *comparativum*

comp. usit. = *compositio [?] usitata*

conj. = *coniunctivum*

cont. = *contractum*

D./Dat. = *dativus*

differ. grat. = *differentiae gratia*

F. = *futurum*

faem. = *faemininum/foemininum*

Gen./Genit. = *genitivus*

h. e. = *hoc est*

Heb./Hebr. = *hebraeo/hebraice*

Heb. Hiph. = *Hiph'il* (heebrea verbitüvi)

Heb. Niph. = *Niph'al* (heebrea verbitüvi)

in sol. orat. = *in soluta oratione* (st proosas)

interd. = *interdum*

interr. = *interrogativum*

it. = *item*

masc. = *masculinum*

med. = *medium/medii*

metaph. = *metaphora/metaphorice*

N. T. = *Novum Testamentum*

neg. = *negativum*

nom. prop. = *nomen proprium*

opp. = *oppositum*

p. = *pro*

P. = *perfectum*

P. m. = *plusquamperfectum*

part. = *participium*

pass. = *passivum/passivi*

pl. = *pluralis*

pleonast. = *pleonastice*

poët. = *poëtice*

pop. = *populum*

pr. = *privativum (α)/privativo*

praep./praepos. = *praepositio*

Praet. = *praeteritum*

prop. = *propinquus*

publ. = *publicus*

q. = *quod est*

R. = *radix*

S. = *sacra*

sc. = *scilicet*

sign. = *signum*

signif. = *significatio*

sup. = *superlativum*

vid. = *vide*

ἐπιτ. = ἐπιτατικόν (ὰ)

Sissejuhatus

Käesoleva bakalaureusetöö teemaks on Johannes Gezelius vanema leksikoni „*Lexicon Graeco-Latinum*“¹ alfa tähe esialgne editsioon. *Lexicon Graeco-Latinum* trükiti esmakordselt 1649. aastal Tartus ning sellest on teadaolevalt säilinud 20 eksemplari (Kolk 2018: 145). Leksikoni transkribeerimisel kasutasin digiteeritud koopiat eksemplarist, mis asub Soome rahvusraamatukogus (kohaviide: Reenpää Kielitiede Gezelius) ning editeerimisel võtsin võrdluseks digikoopiad veel kahest eksemplarist, mis asuvad vastavalt Tartu Ülikooli raamatukogus (kohaviide: R Est.A-5069) ja Tallinna Ülikooli raamatukogus (kohaviide: X-2483).

Töö teema valikul sai otsustavaks osalemine praktilisel TÕ raamatukogus Helleno-Nordica projekti raames, eesmärgiga transkribeerida Gezeliuse leksikoni Transkribuse platvormi kasutades. Transkribeeritava teose valikul sai määravaks asjaolu, et antud varauusaegset teksti ei ole tänapäeval uuesti editeeritud. Gezeliuse leksikonist on kirjutanud Kaspar Kolk oma artiklis „Dissemination and Survival of a Book Printed in 17th-century Tartu: The Case of Johannes Gezelius’ *Lexicon Graeco-Latinum*“ (2018), samuti on Gezeliuse elu ja tegevust põhjalikult uurinud Pentti Laasonen, vt tema ülevaateartiklit „Gezelius, Johannes vanhemp“ (2012) ning Janika Päll on kirjutanud Gezeliusest artiklites „Vanakreeka keel Tartu Ülikoolis 1632-1710“ (2003) ning „Humanist Greek in Early Modern Estonia and Livonia: The Contexts and Principal Genres“ (2018). Kõiki neid artikleid kasutasin antud töö koostamisel.

Töö koosneb neljast osast, mis on ülesehitatud põhimõttega anda lugejale võimalikult terviklik ja loogiline ülevaade materjalist. Esimene peatükk keskendub Gezeliuse elule ja tema tegevusele Tartus ning Turus. Teine peatükk tutvustab humanistlikke kreeka keele leksikone ja jaguneb kolmeks osaks: esimene alapeatükk kirjeldab kreeka keele leksikonide arenemist renessansiajastul, teine alapeatükk tutvustab Gezeliusele eeskujuks olnud teoseid ning kolmas alapeatükk selgitab humanismiaja kreeka keele leksikonide ülesehitust. Kolmas peatükk on jagatud kaheks: esimene alapeatükk tutvustab editsioonipõhimõtteid: valisin

¹ *Lexicon Graeco-Latinum continens voces omnes appellativas, cum Novi Testamenti, tum januae ling. Graecae, anno superiori hic Dorpati editae. In quo ipsum thema sequuntur ex eo derivata, haec excipiunt cum praepositione composita, tandem composita cum nomine aliisque partibus orationis. Opera & vigiliis M. Johannis Georgii Gezelii, Hebr. et Gr. ling. prof. P. ejusque impensis. Dorpati Livonorum excusum a Johanne Vogelio, Academiae Typographo, anno 1649.*

semidiplomaatilise meetodi, mille puhul üritatakse säilitada algne ortograafia, kuid teatud mööndustega; teine alapeatükk kirjeldab Gezeliuse leksikoni ülesehitust, keskendudes alfa tähele.

Gezeliuse leksikoni alfa osa editeerimispõhimõtted löin, lähtudes isiklikest seisukohtadest ja Meelis Friedenthali ja Janika Pälli artikli „Pneumatoloogiast üldiselt ja Gezeliuse kreekakeelsetest pneumatoloogilistest disputatsioonidest spetsiifiliselt“ (2017) lisas olevaist editsioonipõhimõtetest ja näidetest.

Neljas peatükk koosneb tervenisti Gezeliuse leksikoni „Lexicon Graeco-Latinum“ tähe alfa editsioonist. Editsioonile järgneb kokkuvõte, milles kirjeldan bakalaureusetöö osasid, nende tulemusi ning töö käigus tekkinud raskusi ja probleeme, mis ei saanud lahendust. Samuti osutan ka antud bakalaureusetöö edasiarendamise võimalustele.

1. Johannes Gezelius

Johannes Georgii Gezeliuse suurimaks teeneks on Soome varauusaegse rahvahariduse ja Rootsi piiblitõlke arendamine ning mitmete õpikute avaldamine. Esimene peatükk kirjeldab Gezeliuse elu ja tööd, samuti annab ülevaate Gezeliuse tegevusest Tartus ja Turus.

1.1. Gezeliuse elu ja töö

Johannes Georgii Gezelius (1615–1690) oli rootsi päritolu haridustegelane, teoloog ja filoloog, kelle üks olulisemaid rolle oli hariduse ja piiblitõlke edendamine Soomes ja Rootsis ning õpikute kirjutamine. Ta oli pikalt seotud ka Tartu ülikooliga. Gezelius sündis Västmanlandis, Kesk-Rootsis talupoja perekonda. Ta alustas õpinguid klassikalise suunitlusega Västeråsi gümnaasiumis, kus tema kreeka keele õpetaja oli Gabriel Holstenius, kes töi Saksamaalt Rootsisse kreekakeelsete harjutusdispuutide tava (Päll 2018: 72). 1637. aastal jätkas Gezelius õpinguid Uppsala ülikoolis, kus tol ajal oli kreeka keele professoriks Johannes Laurentii Stalenus, kes innustas õpilasi mitte ainult kirjutama kreeka keeles, vaid ka rääkima (Korhonen 2018: 160).

Aasta hiljem asus Gezelius õppima Academia Gustavianasse Tartus. Pärast magistrakraadi omandamist 1641. aastal sai Gezelius 1642. aastal heebrea ja kreeka keele professoriks ning alustas karjääri teoloogina, saades 1645. aastal Liivimaa ülemkonsistoriumi assessoriks. 1649. aastal lahkus Gezelius Tartust, kuigi ametlikult kandis ta professori ja ülemkonsistoriumi assessori tiitlit ka veel 1650. aastal. Naastes oma kodulinna, keskendus ta tegevusele teoloogia lektorina Västeråsi gümnaasiumis ja kirikutegelasena. Gezelius jätkas teoloogiõpinguid ja sai 1661. aastal Uppsalas teoloogiadoktoriks: alates 1660. aastast oli ta Liivimaa superintendent ja 1664. aastast Turu piiskop ja sealse akadeemia asekancler. (Friedenthal ja Päll 2017: 205–206)

1.2. Gezelius Tartus

Tartu-perioodil täitis Gezelius ühe korra ka akadeemia rektori kohuseid, mida tõendab nii talle pühendatud Emajõe Muusade kogumik kui ka sel ajal tema poolt antud allkirjad ning tiitlid väljastatud luuletustes ja muudes trükistes (Päll 2003: 27). Gezeliuse töö erakorralise teoloogiaprofessorina, mida mainivad mitmed allikad, ei ole tõestatud, sest Academia Gustaviana's oli vaid kaks teoloogiaprofessuuri, professoriteks Andreas Virginius ja Salomon Matthiae. Siiski oli Gezeliusel lubatud eraviisiliselt teoloogia teemasid käsitleda, mida näitab 1648. aastal peetud teoloogia põhiküsimusi käsitleva dispuudi käsikiri, mis on säilinud Uppsala ülikooli raamatukogus. Seega võis Gezeliusel tollal olla teoloogia adjunkti positsioon, kelle kohustused olid sarnased erakorralise professori omadega. (Friedenthal ja Päll 2017: 206–207)

Gezelius osales 1645. aastal Thorni religioonikõnelustel ning tutvus seal ilmselt ka Johann Amos Komenský'ga, kelle pedagoogilised põhimõtted said talle väga oluliseks (Laasonen 2012). Gezeliuse tegevus Tartus on seotud eeskätt kreeka keele õpetamise edendamisega. Gezelius oli eesistujaks teadaolevast 36-st Tartu kreekakeelsest disputatsioonist 35 puhul (viimase disputatsiooni juhendajaks oli Gezeliuse õpilane Ericus Holstenius). Dispuudid ja avalikud kõned olid tähtsad osad õppetööst, kuna Gezelius oli J. A. Komenský keeleõpetuse põhimõtete järgija, mistõttu pidas ta vajalikuks keele aktiivset kasutamist, nagu ka tema õpetajad Rootsisis. Eesistuja (*praeses*'e) kohustus oli vastutada disputatsiooni eest, valides teemad ja esinejad, kuid tihtipeale kirjutas professor ise tekstid valmis ja lasi üliõpilastel neid esitada. Nõnda tegi ka Gezelius. (Päll 2003: 25–26)

Gezeliuse juhendatud disputatsioonid jagunevad kahte rühma. Esimesse rühma kuulub 9-disputatsiooniline seeria Püha Vaimu kohta, mis kanti ette aastatel 1644–1647 ja millest on säilinud vaid seitse. Teise rühma moodustab seeria, kuhu kuulub 28 disputatsiooni erinevatel teoloogilistel teemadel, millest on säilinud vaid tiitellehed. Need disputatsioonid esitati avalike harjutustena. 1650. aastal andis Gezelius välja veel ühe kreekakeelse disputatsiooni teoloogia teemal, see esitati Stockholmi gümnaasiumis ja oli pühendatud kuninganna Kristiinale. (Friedenthal ja Päll 2017: 195, Päll 2003: 25–26)

Tartus andis Gezelius välja viis keeleõpikut: 1646. aastal avaldas ta tarkusekirjanduse antoloogia koos proosatõlgetega ladina keelde „Poemata Pythagorae, Phocylidis et Theognidis: cum versione latina...“, mida hiljem tõenäoliselt kasutas ka tema mantlipärija Ericus Holstenius

oma loengutes. 1647. aastal andis Gezelius välja „Grammatica Graeca“, millest avaldati hiljem veel ligikaudu 30 kordustrukki (Kolk 2018: 145), ja Martin Trosti heebrea keele grammatika epitoomi „Grammaticae Trostianae epitome“. 1648. aastal ilmus Gezeliuse sulest J. A. Komenský „Janua Linguarum“i“ editsioon koos uue kreekakeelse tõlkega, mis sai Tartu ülikoolis põhiliseks kreeka keele õppevahendiks. 1649. aastal ilmus tema „Lexicon Graeco-Latinum“, mille pühenduses ülistas Gezelius kuninganna Kristiinat tema kreeka keele huvi pärast. (Päll 2003: 25) Gezeliuse leksikon on üks paremini säilinud 17. sajandi Tartu trükistest, sellest on säilinud 20 eksemplari. Gezelius avaldas kõik raamatud omal kulul ja seetõttu pidi arvatavasti neid ka ise müüma. Leksikonist ilmus ka kordustrukk 1686. aastal, ilma pühenduseta kuninganna Kristiinale. (Kolk 2018: 145)

Lisaks õpetamisele kirjutas Gezelius ka juhuluuletusi nagu ka paljud teised Tartu professorid ja üliõpilased. Gezelius oli Tartus kreekakeelse luule kirjutamise eestvedajaks. Alates professoriks saamisest kuni Tartust lahkumiseni kirjutas ta igal aastal vähemalt ühe kreekakeelse luuletuse, avaldades kokkuvõttes kolmandiku Academia Gustaviana aegsest kreekakeelsest luulest: teadaolevalt avaldas ta Tartus 31 juhuluuletust (neist 25 kreeka keeles), mis esinevad kaheksas pühendkogumikus, ja lisaks 21 gratulatsiooni dissertatsioonidele. (Päll 2018: 27, Päll ja Valper 2014)

1.3. Gezelius Turus

Turus oli Gezeliuse eesmärk pastorite õpetuse parandamine ja edendamine, kuid samal ajal tegeles ta ka koolide ja hariduse arendamisega. Ta võttis oma õpetamispõhimõtted üle J. A. Komenský'lt ja avaldas 1683. aastal „Methodus informandi“, kus ta tutvustas Komenský õpetust Soome koolidele. Tema pedagoogika kohaselt oli oluline õpetamise selgus ja kasulikkus, aga ka õpilase leebe ja lahke kohtlemine, tulemuseks õnnelikud ja rahulolevad õpilased, kes soovisid tööd teha. Turus avaldas Gezelius ka Lutheri katekismuse „Yxi paras lasten tawara“, mida kasutati Rootsi ja Soome koolides 19. sajandini ja trükiti umbes 80 kordustrukki. Lisaks mainitud õpikutele avaldas ta ülikoolis õpetamise jaoks mitmeid teoseid, näiteks „Encyclopaedia synoptica“ (1672. aastal), mis sisaldab erinevatest allikatest pärinevat ülevaadet kõigist distsipliinidest, mida tuli õppida. (Laasonen 2012) Gezelius jätkas ka kreeka

keele õppevahendite väljaandmist ning Turkus ilmusid „Grammatica Graeca“ ja „Poemata Pythagorae“ kordustrukid (Kolk 2018: 145).

Gezelius uskus trükisõna tähtsusesse rahvaõpetuses. Ta andis üksikasjalikke juhised koguduseraamatute hankimiseks ja haldamiseks. Iga kogudus pidi ostma teatud raamatud. Lisaks soovitas Gezelius müüa kirikus väikseid ja odavaid vihikuid ning paigutada raamatukapp kiriku kõige väärtuslikumasse kohta, kus see tuletaks inimestele meelde raamatute olulisust kristlikus kultuuris. Seega olid juhiseid järginud kogudustel omamoodi raamatupoed. (Laasonen 2012)

Tema ambitsioonikaim eesmärk oli mitmekõiteline Piibli väljaanne kommentaaridega, mille ta soovis välja anda koos pojaga, kuid töö venis, kuna Gezeliusel oli plaan muuta Piibli tõlget ja parandada seda alusteksti järgi. Selline otsus tekitas paljudes lahkavamusi. Kahes osas Uus Testament ilmus alles pärast Gezeliuse surma, 1711. ja 1713. aastal, algteksti kohta käivad täpsustused olid selles lisatud märkustesse. Vana Testamendi väljaande lõpetas alles tema lapselaps Johannes Gezelius noorim. (*ibid.*)

2. Kreeka keele leksikonid

Humanismiajastul kirjutati mitmeid kuulsaid kreeka keele leksikone, mida Gezelius kasutas oma leksikoni koostamisel. Käesolev peatükk on jagatud kolmeks: esimene alapeatükk kirjeldab kreeka keele leksikonide arenemist humanismiajal, teine alapeatükk tutvustab Gezeliusese eeskujuks olnud leksikone ja kolmas alapeatükk seletab humanismiaja leksikonide ülesehitust.

2.1. Kreeka keele leksikonide arenemine

14. sajandi jooksul hakkasid Itaalia õpetlased (*litterati*) taasavastama Rooma traditsiooni, ka suhted Bütsantsiga muutusid lähedasemaks ning lääne haritlased hakkasid huvituma kreeka kultuurist. Paljud humanistid (*umanisti*), kes olid teadlikud, et klassikaline traditsioon hõlmas ka kreeka keele uurimist, pöördusid Bütsantsi ja selle kultuuri poole. (Ciccolella 2008: 75) See periood ajaloos ja kultuuris, mida tunneme humanismiajana, leidis inspiratsiooni antiikkultuurist ja -kirjandusest, kui religioossetest probleemidest said tähtsamaks ilmalikud ning keskenduti eelkõige üksikisiku arengule. Humanism tekkis Põhja-Itaalias 14. sajandil, saavutades seal kõrgaja 15. sajandil. Kuna Itaalias sulas humanism kokku renessansiajastuga, nimetatakse seda ka renessansi humanismiks, ent alates 16. sajandist levisid humanismiideed mujale Mandri-Euroopasse, ulatudes ajaliselt 17. sajandisse. (Grudin 2020, Garin 2010: 7–8)

15. sajandil toimusid Osmanite keisririigi vallutused Bütsantsis, mis tõid kaasa põgenikelaine läände, peamiselt Itaaliasse. Bütsantsi õpetlased tõid Itaaliasse saabudes endaga kaasa kreeka käsikirju. 15. sajandi lõpuks olid Itaalias kreeka keele õpetajad ja kreeka käsikirjad ning tekkis ka kreekakeelsete raamatute kirjastustööstus, mis muutus laialdasemaks 16. sajandil, kuid muud kreeka keele õppimise vahendid olid endiselt piiratud. Kreeka tekstide kättesaadavus oli paranenud, ent kreeka-ladina leksikonid ei suutnud sellega sammu pidada, mistõttu oli vaja luua uusi kreeka keele grammatikaid ja leksikone. (Sandy 2014: 121)

Humanistlikes koolides oli keele õppimisel tavaks, et õpetajad lugesid mõne autori tekstilõigu, tõlkisid selle sõna-sõnalalt ja analüüsisid grammatikat. Seetõttu võib oletada, et õpetajad koostasid sõna-sõnalisi tõlkeid, mida toetati sobivate leksikograafiliste vahenditega. Kreeka

keele õpetamisel võeti eeskju ladina keele õpetamisest, võrreldes tihti kreeka ja ladina keele grammatikat. Kakskeelsetel leksikonidel oli oluline roll õpetamispraktikas ja keeleõppes. (Rollo 2017: 26–27, Ciccolella 2008: 76)

Uusladina keele arengu ajal kujunes vanakreeka keele leksikograafia paralleelselt klassikalise ladina keele leksikograafiaga. Esimesed algupäraseid käsikirjalised kreeka-ladina leksikonid koostati alates 1420. aastatest. Esimene trükitud kreeka-ladina leksikon oli Johannes Crastonuse 1478. aastal Milanos trükitud „Lexicon Graeco-Latinum“. Crastonus tugines leksikoni luues 7. sajandi kreeka-ladina glossaarile, ent see oli piiratud mahuga ja allikatele viitamine oli puudulik, mistõttu oli tema leksikoni vaja hiljem mitmeid kordi toimetada ja muuta. (Sandy 2014: 122, Considine 2014: 253–254)

2.2. Gezeliusele eeskjuks olnud leksikonid

Gezelius viitas oma leksikonis teistele varasematele ja kuulsatele leksikograafide teostele ning suunas lugejat nendest lisainformatsiooni otsima. Kuigi sissejuhatuses mainis ta ainult Joannes Scapula „Thesaurust“ (Gezelius 1649 [5v]), võib leksikonist leida viiteid ka teistele leksikonidele ja nende autoritele.

Üks Gezeliusele aluseks olnud leksikonidest oli Ambrosius Calepinuse „Dictionarium“. See oli 16. sajandil üks levinumatest alfabeetilistest leksikonidest, mille kordustrukid ilmusid 18. sajandi alguseni. See ilmus esmakordselt 1502. aastal ainult ladinakeelse seletava sõnaraamatuna, kuid 1509. aastal avaldati see uuesti koos parandustega. Hiljem lisandusid kreeka, heebrea, itaalia keel ja teised rahvakeeled (st kaasaegsed keeled e vernakulaarid), seda aga juba pärast Calepinuse surma, mil teised õpetlased tema leksikoni edasi arendasid. Selliseid mitmekeelseid leksikone hakati nimetama tema järgi 'Calepinusteks'. (Soldi Rondinini ja De Mauro 1973) Gezelius viitab Calepinusele (nt Gezelius 1649: 12, 38), kuid millist leksikoni trükki ta kasutas, pole teada.

Gezelius viitab ka Guillaume Budé'le, teise nimega Budaeus, kes oli prantsuse õpetlane ja humanist, kelle üks kuulsamaid teoseid oli „Commentarii linguae graecae“ (Sanchi 2006: 19). Gezelius viitab küll Budaeusele (Gezelius 1649: 6), ent seda kreeka keele leksikoni ei mainita

Budaeuse tööde all (Maillard ja Flamand 2010: 526). Tegemist võib olla 1554. aastal avaldatud leksikoniga “Lexicon Graeco-Latinum sive Thesaurus” (Budé *et al.* 1554), mis avaldati pärast Budaeuse surma ja milles ta oli märgitud üheks autoritest (De La Garanderie 1987). Leksikoni koostas Jacques Toussain’ni ja Guillaume Budé’i märkmete põhjal Claude Baduel (Reverdin 2000: 85-87). See, miks Gezelius viitab leksikonile kui Budaeuse omale, ei ole kindlalt teada. Põhjenduseks võib olla Budaeuse nime mainimine tiitellehel.

Humanismiaja kõige silmapaistvam kreeka keele leksikon oli Henri Estienne’i, teise nimega Henricus Stephanuse „Thesaurus graecae linguae“, mis trükiti esmakordselt 1572. aastal (Considine 2014: 255–256). See koosnes rohkem kui 4000 leheküljest ja kirjeldas umbes 64 000 sõna ning sisaldas huvitavat autobiograafilist eessõna, kus Henricus võrdles oma tööd leksikograafina Heraklese, Sisyphose ja Aeneasega. „Thesaurus graecae linguae“ oli mõeldud kogu antiikaja ja osaliselt ka kristliku kreekakeelse sõnavara jäädvustamiseks. Stephanus koostas leksikoni etümoloogiatele toetaval järjestusprintsiiibil, kus ta reastas alfabeetiliselt alussõnad, millele liitis tuletised, ja lisas info leidmise hõlbustamiseks tesauruse lõppu alfabeetilise indeksi. Nõnda sai lugeja otsida välja vajaliku sõna leksikoni lõpust ja seejärel liikuda sõna lemma e märksõna ja seda illustreerivate antiiktekstide tsitaatide juurde, milles kasutati sõna erinevaid vorme. Selline ülesehitus aitas kaasa sõna kultuurilise tähtsuse mõistmisele. (Estienne 1572: 10, Considine 2008: 77–83)

Stephanuse tesauruse väljaanne oli paratamatult kallis. Seetõttu avaldas Joannes Scapula Lausanne’is 1580. aastal oma leksikoni, mis oli sisuliselt Stephanuse teose kokkuvõte. Scapula kirjutas eessõnas, et laenas tesaurusest ja tunnustas Stephanuse tööd, kuid see eksitas lugejat, sest vähendas Stephanuse rolli. Scapula leksikoni avaldati väga mitmetes trükkides 16.–19. sajandi jooksul. (Considine 2008: 95, Considine 2014: 256) Gezelius põhiliseks eeskujuks oligi Scapula leksikon, nagu mainib ta ka oma leksikoni sissejuhatuses (Gezelius 1649 [(5v)]), samuti viitab Gezelius tihti Scapula tesaurusele (nt Gezelius 1649: 42).

2.3. Humanismiaja kreeka keele leksikonide ülesehitusest

Humanismi ajal kasutati leksikone koostades erinevaid sõnade järjestamisviise, näiteks alfabeetilist ehk tähestikulist, temaatilist ja etümoloogilist järjestust, mis oli tihti üles ehitatud

semialfabeetilisel. Tähestikulist järjestust kasutati lugeja aitamiseks informatsiooni otsimisel või ka siis, kui sõna tähendus oli olulisem kui kultuuriline kontekst. Sellist ülesehitust olid eelistanud keskaja leksikograafid. (Considine 2008: 24–41) Tuntuim näide keskaja alfabeetilistest leksikonidest on kreeka keele seletav sõnaraamat „Etymologicum Magnum“, mille koostas tundmatu leksikograaf Konstantinoopolis 12. sajandi keskel. Selle leksikoni allikateks olid erinevad Bütsantsi autorite grammatilised, retoorilised ja leksikograafilised teosed. (Rance 2007: 203–214) Teemaatiliste leksikonide hulgast võib välja tuua Julius Polluxi 2. sajandil koostatud teose „Onomasticon“, mis hõlmas laia valikut teemasid. Oma ülesehituselt oli see tesaurus, mis sisaldas Attika dialektis sünonüüme, fraase, erialast sõnavara ning tsitaate kirjandusest. 10-köiteline teos ei ole säilinud originaalis, vaid nelja mittetäieliku eksemplarina. (Matthaios 2015: 294)

Paljud humanistlikud leksikograafid otsustasid koostada leksikone pesatähestikulisel² (ka: semialfabeetilisel) järjestusel, mille puhul olid kokku pandud tähenduslikult ja etümoloogiliselt seotud sõnad. Sellisel järjestusel oli neli põhjust. Esiteks on see võimas teabehaldussüsteem, mida kasutasid ka selle aja trükkalid, kes varustasid suuri tekste registritega. Teiseks viitab pesaalfabeetiline järjestus kreeka sõnavara ajaloole, nii et võib näha ühe sõna arenemist teisest. Kolmandaks lisab see kvalitatiivse argumendi kreeka keele kohta: see sunnib lugejat mõtlema keele produktiivsusele, selle võimele luua suhteliselt vähestest juurtest palju erinevaid tuletatud vorme. Neljandaks on see tõestus keele kõrge ratsionaalsuse astme kohta: range tähestikuline järjestus viitab sellele, et kirjapandud keel on põhimõtteliselt meelevaldne ning nimekuju ja nimetatud asjade vahel puudub seos, pesaalfabeetiline järjestus osutab aga sellele, et sõnad on omavahel semantiliselt seotud. (Considine 2008: 47)

Leksikonides on lemmad (märksõnad) esitatud tavaliselt kanoonilisel kujul: nimisõnad esitatakse ainsuse nominatiivis koos genitiivi lõpu ja artikliga, mis näitab sugu. Omadussõnade puhul esitatakse meessoos ainsuse nominatiivi vorm, millele järgnevad nais- ja kesksõo lõpud. Tegusõnadel on märgitud esimesena indikatiivi oleviku ainsuse esimese isiku vorm, seejärel tuleviku, aoristi ja perfekti vormid. Kontraheeritud verbide puhul esitatakse algvorm ja seejärel kontraheeritud vorm. Viimasena antakse sõna tõlge ja vahetevahel ka täiendavat informatsiooni. (Rollo 2017: 42)

² Eestikeelse mõiste kohta vt Erelt 2007: 362.

3. Gezeliuse leksikoni editsiooni ja ülesehituse tutvustus

Selleks, et paremini aru saada Gezeliuse leksikoni editsioonist, tutvustab esimene alapeatükk editeerimise põhimõtteid ning teine alapeatükk annab ülevaate leksikoni ülesehitusest, keskendudes alfa tähele.

3.1. Editeerimise põhimõtted

Leksikoni transkriptsiooni³ tegin Helsingi Kansalliskirjastos ehk Soome rahvusraamatukogus asuva eksemplari digiteeritud koopia järgi (Gezelius 1649, Kansalliskirjasto), kuid editeerimisel kasutasin ka Tartu Ülikooli raamatukogus (Gezelius 1649, TÜR) ja Tallinna Ülikooli akadeemilises raamatukogus (Gezelius 1649, TLÜAR) asuvate eksemplaride digikoopiaid, kuna Soome eksemplaris esines probleeme: osa tekstist oli jäänud köite vahele. Esialgu transkribeerisin leksikoni digiteeritud eksemplari Transkribuse platvormi⁴ abil ja seejärel editeerisin alfa osa transkriptsiooni Word dokumendis. Visualiseerimiseks panin lisadesse pildi leksikonist ja selle lehekülje editsioonist.⁵ Tähe „α“ sõnad on esitatud leksikonis 48 leheküljel, mis on u 11,5% kogu leksikonis esitatavast sõnade mahust.

Leksikoni editeerimisel kasutasin semidiplomaatilise transkriptsiooni ja editeerimise meetodit, see tähendab, et üritasin säilitada algset ortograafiat, kuid teatud mööndustega. Varauusajal kasutatavaid iseärasusi ei ole võimalik tänapäeva trükitehnikaga edasi anda, seetõttu avasin editsioonis kõik kreeka- ja ladinakeelsed ligatuurid, v.a ampersand (&), mille jätsin algkujule.

Leksikoni paginatsiooni muutsin ruumi kokkuhoidmiseks: üks lehekülj leksikonis ei vasta ühele leheküljele editsioonis, algsed leksikoni leheküljenumbrid märkisin oma editsioonis ümarsulgude vahele. Eemaldasid custosed ehk sõnad, mis trükiti lehe jalusesse ja olid mõeldud abistamiseks raamatu köitmisel.

Vanakreekakeelsetes sõnades esinevate diakriitikute (hõnguse- ja rõhumärkide), kirjavahemärkide ning suur- ja väiketähe kasutus on varauusaja trükistes (ja ka Gezeliuse

³ Tahaksin tänada Janika Pälli, kes aitas transkribeerida heebreakeelseid sõnu.

⁴ <https://readcoop.eu/transkribus/?sc=Transkribus>.

⁵ Vt Lisa 1.

leksikoni puhul) ebaühtlane, seetõttu normeerisin seda kaasaegsete ortograafiareeglite järgi. Teksti editeerimisel lähtusin järgmistest põhimõtetest, millele ilmestamiseks olen esitanud näited koos leksikoni lehekülje viitega (Gezelius 1649, vt ka LISA I):

- Diakriitikuid kasutan suurtähe ees, mitte peal, kuna tänapäeva trükitehnika ei võimalda seda teha (*ἈΒΑΞ*, lk 1);
- Diakriitikud lisasin vaikimisi ka sinna, kus need tänapäeva ortograafiareeglite kohaselt peaksid olema, näiteks juhtudel, kui need algtekstis algustähtede peal puuduvad (*ἀμάρτημα* → *ἀμάρτημα*, lk 26);
- Hõnguse- ja rõhumärgid panin diftongi ja *ov*-vokaali teisele tähele, mitte esimesele, nagu seda vahel esineb varauusaegsetes tekstides (*ἐυαγγελία* → *εὐαγγελία*, lk 3);
- Pausieelsetes positsioonides asendasin graavised akuutidega (*στερητικὸν* → *στερητικόν*, lk 1);
- Omadussõnade juures, kus on antud lisaks tavalistele soolõppudele ka kontraheeritud vormid, panin viimased lugemise hõlbustamiseks sulgudesse (*ἈΠΛΟΟΣ*, *οὔς*, *όη*, *ἦ*, *όον*, *οὔν* → *ἈΠΛΟΟΣ* (*οὔς*), *όη* (*ἦ*), *όον* (*οὔν*), lk 33);
- Omadussõnadel, millel on sidekriipsudega märgitud soovormide mitmuse daativi ja akusatiivi vormid, eemaldasid sidekriipsud ja lisasin käänete lühendid (*ἀλλήλων* -*οις*, *αις*, *οις*; -*λους*, *λας*, *λα* → *ἀλλήλων*, *Dat. οἰς*, *αις*, *οις*; *Acc. λους*, *λας*, *λα*, lk 24);
- Kreeka- ja ladinakeelsed sõnad, mis algavad suure tähega, v.a nimed ja kristlusega seotud sõnad, asendasin väikese algustähega (*Δημηγόρος* → *δημηγόρος*, lk 5; *Condimentum* → *condimentum*, lk 40);
- Sidekriipsud, mida Gezelius kasutab sõnade etümoloogia esitamisele, asendasin ampersandidega (&) (*ex ἄκρον* -*βάω* vel *βαίνω* → *ex ἄκρον & βάω* vel *βαίνω*, lk 19);
- Kohtades, kus Gezelius kasutab sidekriipsu, selleks et korrata esimest sõna, asendasin sidekriipsud sõna esitähga (*-meditationis* → *l. meditationis* lk 43);
- Koolonid, mida Gezelius kasutas kahe ladinakeelse sõna eraldamiseks, muutsin semikooloniteks, mis on tänapäeval levinum. (*bonitas: commodum* → *bonitas; commodum*, lk 1);

- Eemaldasid diakriitikud ablatiivivormis ladinakeelsetelt sõnadelt ja adverbidelt (*venerabundè* → *venerabunde*, lk 13).

Erandid:

- Lisasin artikli ühele nimisõnale (*παλινοδία*, *recantatio* → *παλινοδία*, *ή*, *recantatio*, lk 11);
- Ühe linna nime kirjutasin suure algustähega (*ἄθηvai*, *ōv*, *ai*, *Athenae* (*urbs*) → *Ἄθηvai*, *ōv*, *ai*, *Athenae* (*urbs*), lk 12);
- Kohas, kus sidekriips märkis sõnakordust, asendasin sidekriipsu kaldkriipsuga (*συναίρω*, *cum alio tollo*, *-aufero* → *συναίρω*, *cum alio tollo/aufero*, lk 15).

Teksti editeerimisel püüdsin edastada pigem humanistlikku ladina keelt, seega jätsin ortograafia mõnes kohas klassikalise keele normidele vastavaks ühtlustamata, näiteks jätsin muutmata ladina keele puhul sõnaalguse (vahel ka käändelõppude) i/j erinevused klassikalisest keelekasutusest, mida Gezeliusel esineb palju. Ühtlustamata jätsin ka nii u/v ja c/t ortograafia kui ka oe/ae vormid, mille ligatuuridel ei ole tihtipeale võimalik vahet teha.

Ühtlustasin lemma ehk sõna algvormi rea ülesehitust. Sõnad on leksikonis jaotatud tüvisõnadeks ja tuletatud sõnadeks, kusjuures esimesed on kirjutatud läbivalt suurte tähtedega ja teised väikeste tähtedega, välja arvatud nimed, mis algavad suure tähega. Tüvisõnad on leksikonis kirjutatud taandega, seetõttu üritasin editeerimisel ka ise neid sõnu eraldada, ent teistpidi, esitades oma editsioonis taandrega hoopis tuletatud sõnad.

Gezelius lisab mõnedele tüvisõnadele ja tuletatud sõnadele ka viiteid nende algupärale, lisades need, kas tõlke ette või selle järele. Nende eraldamiseks kasutab ta sulge, punkte ja komasid. Süsteemsust siinkohal ei ole, seetõttu ühtlustasin seda kasutust: ülearused komad võtsin ära ja iga lemma lõppu lisasin punkti, kui seda polnud. Samuti ei järginud ma leksikoni ridadeks jaotust lemmade siseselt ning poolitamisel võtsin eeskujuks tänapäeva traditsiooni. Nimelt kirjutati varauusaja traditsiooni kohaselt mõnikord poolitatud sõna või selle osa ümarsulu ette, kas eelmise või järgmise rea paremasse äärde. Sellised read ühendasin editsioonis üheks ja eemaldasid sulu.

3.2. Gezeliuse leksikoni ülesehitus

Gezelius kirjutab leksikoni sissejuhatuses, et alustas leksikoni moodustamist oma „Janua Linguarum’i“ jaoks kavandatud kreekakeelsete sõnade indeksist, lisades sellele sõnad Uuest Testamendist:

... Lexicon Graeco-Latinum superiori Anno promissum (a) cui occasionem (ut ex tunc dictis liquet) dedit sollicita cura de Indice Graeco ad calcem Januae Lingv. adornando, cujus omissi vicem praesentem libellum abundè supplere arbitratus sum. (b) Continentur ergo praesenti Libello omnia Vocabula cum Januae Lingv. Anno superiori hic Dorpati in lucem editae, tum Appellativa Novi Testamenti. (Gezelius 1649:)(5v)].

... eelmisel aastal lubatud kreeka-ladina leksikon⁶, (a) millele (nagu tollal öeldust on selge) andis võimaluse vaev, mis oli pühendatud kreeka indeksist, mis oli vaja korda seada Janua Linguarum’i trüki jaoks, kust see aga jäi välja, mille asemel arvasin heaks käesolevat raamatut külluslikult täiendada. (b) Niisiis sisalduvad käesolevas raamatus kõik sõnad, nii eelmisel aastal siin Dorpatis ilmunud Janua Linguarum’i (nimisõnad), kui ka Uue Testamendi omadussõnad.

Gezelius seletab edasi, et kuigi „Janua Linguarum’is“ on Uue Testamendi sõnavara silmas peetud, pidas ta vajalikuks lisada juurde omadussõnu ja mõningaid nimisõnu (Gezelius 1649:)(5v)]. Gezelius võis lisada omadussõnu selleks, et laiendada oma leksikoni ja moodustada selles suuremaid mõistepesasid.

Gezelius kasutas Scapula pesatähestikulise järjestuse põhimõtet, mille puhul on sõnad kokku pandud alfabeetiliselt järjestatud põhisõnadest ja nende tuletistest moodustatud pesadena, mitte läbivalt alfabeetiliselt. Lugeja abistamiseks on leksikoni lõpus indeks, kust saab leida ebareeglipäraste sõnade põhivormid ja seejärel liikuda alussõnani/põhisõnani leksikonis (Gezelius 1649: 408-420). Selline ülesehitus sunnib lugejat mõtlema, kuidas sõnad on omavahel seotud.

Gezelius selgitab „Janua Linguarum’i“ ja „Lexicon Graeco-Latinum’i“ sissejuhatustes, kuidas ta kasutab Scapula pesaalfabeetilise järjestuse põhimõtet: esimesena esitab ta *thema* ehk

⁶ Vt Janua Linguarum’i, Gezelius 1648:)(3v.

alussõna ja sellele järgnevad tuletatud sõnad, kõigepealt liitsõnad ja siis liitsõnad, kusjuures viimaste puhul esitatakse kõigepealt eessõnalised sõnad ja seejärel liitsõnad, kus on liidetud nimisõnad. (Gezelius 1648: [])(5r], Gezelius 1649: [])(5v])

Gezelius koostas oma leksikoni üliõpilastele, kes ei saanud endale lubada kalleid leksikone. Nagu juba eespool öeldud olid Gezeliuse eeskujuks sellised kuulsad leksikograafid nagu Scapula, Calepinus ja Henricus Stephanus, samuti viitab ta Budaeuse leksikonile. Gezelius viitab vahepeal sõnade juures nende teosetele ja soovib sealt lisainfot vaadata.

Järgnevalt kirjeldan Gezeliuse lemmade ehk leksikonis esinevate märksõnade ülesehitust alfa tähe märksõnade näitel.

Nimisõnalise lemma tüüpkuju:

Nimisõnalise lemma alguses on suurtähtedega esitatud alussõna (*thema*) ja koma järel selle genitiivi lõpp ning artikkel. Seejärel on antud ladinakeelne vaste või vasted, mis võivad olla eraldatud nii komade kui ka koolonitega. Sulgudes esitatakse täpsustusi valdkonna kohta, laensõnade puhul algkeele ja etümoloogia kohta, näiteks millisest kreeka (või ka näiteks heebrea) sõnast või tüvest on see moodustatud. Lisaks esitatakse sulgudesse täpsustusi tõlkevastete liigikuuluvuse kohta, nt lind, puu, taim jne. Mõnikord lisatakse informatsiooni erinevate vormide kohta, sh kontraheeritud vormid, teatud käändelõpud või sõna paralleelsed vormid.

Näited (GL lk 5, lk 30, lk 6):

ἌΓΟΡΑ, ἄς, ἡ, forum; concio (ab ἀγείρω).

ἌΝΘΟΣ, εος, τό, (ἄνω & θεῖν) flos, in Gen. pl. ἀνθέων, non ἀνθῶν, differ. grat.

ἀγρότις, ἡ (ἄ. γυνή) rustica, (ἄ. βοτάνη) agrimonia.

Alussõnale järgnevad taandega samast tüvest tuletatud sõnad, mille põhikuju esitab Gezelius väiketähtedega. Üldiselt on tuletatud sõnade lemma samasugune nagu alussõnadel. Gezelius kasutab asteriski liitsõnade erinevate alajaotuste eristamiseks (eessõnalised sõnad ja kahe nimisõna liitmisel tekkinud liitsõnad).

Näide (GL lk 11):

* *πρόασμα, τό, praecentio; praeludium.*

συνωδία, ἡ, concentus.

* *κιθαρωδός, οῦ, ὁ, citharoedus (κιθάρα).*

Leksikonis esineb ka kõrvalekaldeid lemmade tavalisest ülesehitusest, näiteks on Gezelius ära jätnud paljude I ja II käändkonna nimisõnade genitiivi vormid.

Näide (GL lk 2):

ἀγγαρεία, ἡ, servitus coacta.

Lisaks ei lisa Gezelius vahetevahel *μα*-lõpulistele III käändkonna kesksõnadele genitiivi lõppe või lisab ainult ilma tüvelõputa käändelõpu: *-τος*, mis erineb tänapäeval leksikonides olevate vormide esitusest.

Näide (GL lk 1):

ἀγαλλίαμα, τος, τό, exultatio, laetitia.

Sellistele iseärasustele saaks anda mitu seletust: nagu juba eespool öeldud, lasi Gezelius raamatuid trükkida oma raha eest, seetõttu võis ta soovida kokku hoida leksikonis ruumi ja seega ka raha. Teine, tõenäolisem seletus on see, et Gezelius oli õpetaja ja tema raamatud olid mõeldud koolis kasutamiseks, nõnda võis ta tahtlikult ära jätta I ja II käändkonna reeglipärased genitiivi lõpud, et õpilased leksikoni kasutades iseseisvalt mõtleksid ja kasutaksid oma grammatikateadmisi.

Omadussõnalise lemma tüüpkuju:

Omadussõna lemmas on Gezelius esitanud kõigepealt suurtähtedega meessoos vormi ja selle järel komadega eraldatult nais- ja kesksõos vormid, kui need on eraldi olemas. Peale koma järgneb ladinakeelne tähendus või tähendused, mis on originaalis eraldatud komade ja koolonitega (käesolevas editsioonis kasutatsin tänapäeva praktika eeskujul semikooloneid). Mõnikord lisab Gezelius poolitusmärgi järel komparatiivi, harvem ka superlatiivi lõpud. Sulgudes võib ta täpsustada etümoloogiat või osutada sõna päritolule. Alussõnale võivad järgneda samast tüvest tuletatud sõnad, mille lemmade ülesehitus sarnaneb esimesega, kuid need on esitatud väiketähtedega. Kui teistes soovormides esinevad rõhumuutused (tavaliselt naissoos vormide puhul), esitab Gezelius need, lisades soolõpule tähe(d), millel on rõhk.

Näide (GL lk 3):

ἍΓΙΟΣ, ἰα, ον (vel ab ἄγος, τό, veneratio) sanctus; purus; venerandus, comp. -ώτερος, sup. -ώτατος.

Lisaks mainib Gezelius üksikute sõnade puhul ka nende paralleelvorme, mis sarnanevad uuskreeka keele omadega.

Näide (GL lk 1):

ΑΓΑΘΟΣ, ή, όν, vel ό, bonus, probus, praestans; peritus. comp. βελτίων, βέλτερος, κρείσσων, vel ττ, άμείνων, άρείων, &c. sup. κράτιστος, βέλτιστος, &c.

Sellisele omapärale võib tuua seletuse, et varauusaja vanakreeka keele õpetajad olid tihtipeale kreeklased, kes rääkisid uuskreeka keelt.

Mõnedel erandlikel juhtudel on Gezelius jätnud märkimata omadussõna soovormid.

Näide (GL lk 13):

αίμηρός, cruentus.

Verbilise lemma tüüpkuju:

Verbilise lemma alguses esitab Gezelius suurtähtedega praesensi 1. isiku vormi ja seejärel komade vahel erinevad tüved, näiteks futuurumi, harvem aoristi ja perfekti tüved, kusjuures reeglina annab ta 2. aoristi vormi. Gezelius esitab tihtipeale tegusõnade vorme, mis tema arvates on haruldasemad, mõnikord ka tegusõna paralleelvorme, teiste aegade ebareeglipäraseid vorme ja erinevaid dialektivorme, samas ei erista ta viimaseid alati. Sulgudes esitab ta märkusi sõnade etümoloogia kohta. Viimasena esitatakse sõna ladinakeelne vaste või vasted. Alussõnast tuletatud sõnade lemma põhikuju on samasugune, aga need sõnad on esitatud väiketähtedega.

Näide (GL lk 22):

ΑΙΙΣΚΩ, άλώσω, ήλωκα, att. έάλωκα, a. 2. ήλων, part. άλούς (sed a. 2. & Praet. habent pass. signif.) capio, prehendō.

Lisaks leiab leksikonist partitsiibivorme, mis on kasutusel nimisõnadena. Nende sõnade genitiivi vormide esitamine erineb samuti tänapäevasest esitusviisist.

Näide (GL lk 40):

άρχων, τος, ό, princeps; caput; rex. άρχουσα, domina; princeps, foem. άρχόμενος, ου, ό, subditus (sunt tamen participia).

Määrsõnalise lemma tüüpkuju:

Määrsõnalise lemma alguses esitab Gezelius alussõna suurtähtedega, lisades ladina keeles märkuse (adverb) ja seejärel andes ladinakeelse tõlkevaste. Mõnikord märgib ta eessõna puhul ka käände, millega seda kasutatakse, ja lisab eessõna märkuse. Alussõnadele võivad järgneda ka tuletatud sõnad, mis on esitatud väiketähtedega ja mille lemma on samasugune.

Näited (GL lk 33, lk 34):

ἄπιαε, adv. semel.

ἄπιο, a, ab, (praepos. Genit.)

Gezeliuse leksikoni digiteeritud eksemplare võrreldes leidsin ühe sõna, mis oli trükitud ühes kolmest eksemplarist erinevalt. Tallinna Ülikooli akadeemilises raamatukogus (Gezelius 1649, TLÜAR) asuvas eksemplaris esines verbi *ἀλιεύω* (lk 25) lõpus alfa: *ἀλιεύα*, samas kui Helsingi Kansalliskirjastos (Gezelius 1649, Kansalliskirjasto) ja Tartu Ülikooli raamatukogus (Gezelius 1649, TÜR) asuvate eksemplaride puhul oli verbi lõpus (korrektselt) oomega: *ἀλιεύω*. Siit võib järeldada, et Tallinnas asuv eksemplar oli trükitud varem ning trükkimise käigus trükiviga parandati ning Tartus ja Helsingis asuvad eksemplarid trükiti juba ilma veata.

Võib tõdeda, et kuigi Gezeliuse leksikoni alfa osa lemmade ülesehitus on süstemaatiline, siis tihtipeale võib leida ebaühtlusi, nt vormide ärajätmisel. Kõige suurem erinevus tänapäevastest leksikonidest on kindlasti nimisõna genitiivvormide ja verbi ajavormide esitamine, mille puhul Gezelius on otsustanud ära jätta mõned reeglipärased vormid, nähtavasti selleks, et innustada oma õpilasi meelde tulema grammatikareegleid. Samuti võivad sellise lühiduse põhjuseks olla ka rahalised võimalused, kuna nagu juba eespool öeldud avaldas Gezelius kõik raamatud omal kulul.

4. Gezeliuse leksikoni „*Lexicon Graeco-Latinum*“ editioon: alfa

(1) AB ΑΓ

Α ά sign. I. sed α, 1000. In compositione autem est α:

1. στερητικόν (ex ἄνευ), ut ἄσεβής.
2. ἀρνητικόν (itidem ex ἄνευ vel ἄτερ), ut cum Deus dicitur ἄφθαρτος.
3. ἐπιτατικόν (ex ἄγαν), ut ἀτενής.
4. ἀθροϊστικόν (ex ἄμα), ut ἀδελφός.
5. πλεοναστικόν (ex ἄγαν), ut ἀάσχετος.

ἌΒΑΞ, ακος, ὁ, abacus.

ἀβακίσκος, ου, ὁ, tessella pavimenti.

ἌΒΡΟΣ, οῦ, ὁ, mollis; pulcher, amoenus.

ἌΒΡΟΤΟΝΟΝ, ου, τό, abrotonum (herba).

ἌΓΑΘΟΣ, ἡ, ὄν, vel ὁ, bonus, probus, praestans; peritus. comp. βελτίων, βέλτερος, κρείσσων, vel ττ, ἀμείνων, ἀρείων, &c. sup. κράτιστος, βέλτιστος, &c.

ἀγαθόν, τό, bonitas; commodum.

ἀγαθοσύνη, ης, ἡ, bonitas.

* φιλάγαθος, ου, ὁ, ἡ, amans bonorum.

ἀφιλάγαθος, ου, ὁ, ἡ, osor bonorum.

ἌΓΑΛΛΩ, λῶ, κα, orno; decoro; oblecto.

ἄγαλμα, τος, τό, oblectamentum; simulacrum; statua.

ἀγαλλιάω, -ομαι, exulto, gestio.

ἀγαλλίαμα, τος, τό, exultatio, laetitia.

(2) ΑΓ

ἀγαλλίασις, εως, ἡ, idem.

ἌΓΑΝΑΚΤΕΩ, ἡσω, ἡκα (ex ἄγαν & ἄχθομαι aegre fero, vel ἄγομαι frangor) indignor, doleo.

ἀγανάκτησις, εως, ἡ, indignatio.

ἌΓΑΠΑΩ, ἡσω, ἡκα (q. ἄγαν παύομαι) amo diligo; osculor.

ἀγάπη, ης, ἡ, amor, charitas, dilectio.

ἀγάπαι, ὄν, αἰ, convivium Christiana; Coena Dom.

ἀγάπησις, εως, ἡ, dilectio.

ἀγαπητός, dilectus.

ἌΓΓΑΡΟΣ, ου, ὁ, tabellarius regius (vocabulum persicum) item, quivis bajulator.

ἀγγαρεύω, σω, angario, cogo ad ministerium.

ἀγγαρεία, ἡ, servitus coacta.

ἌΓΓΕΛΛΩ, λῶ, κα, nuntio.

ἄγγελος, ου, ὁ, nuntius; angelus.

ἀγγελική (βοτάνη) ἡ, angelica (herba).

ἀγγελία, ἡ, nuntium; denunciatio.

ἀναγγέλλω, refero, renuntio.

ἀπαγγέλλω, renuntio; declaro.

διαγγέλλω, denuntio; divulgo.

ἐξαγγέλλω, praedico.

ἐπαγγέλλω, indico; promitto.

ἐπάγγελμα, τό, promissum.

- (3) ΑΓ
 ἐπαγγελία, ἡ, promissio.
 προεπαγγέλλομαι, ante promitto.
 καταγγέλλω, annuncio, denuncio.
 κατάγγελος & -λεύς, ὁ, annunciator.
 προκαταγγέλλω, praenuncio.
 παραγγέλλω, mando, praecipio.
 παράγγελμα, τό, praeceptum.
 παραγγελία, ἡ, idem; item praedicatio.
 * ἀρχάγγελος, ου, ὁ, archangelus.
 εὐαγγελία, ἡ, bonus nuncius.
 εὐαγγέλιον, τό, laetus nuntius, in N. T. doctrina de Christo.
 εὐαγγελίζω, laeta annuntio, evangelizo.
 εὐαγγελιστής, οὔ, ὁ, evangelista.
 προευαγγελίζομαι, ante evangelizo.
 ἰσάγγελος, ὁ, ἡ, similis vel aequalis angelis (ἴσος).
 ἄΓΓΟΣ, εος, τό, vas quodlibet.
 ἄγγειον, τό, vas, conceptaculum.
 * μεταγγίζω, in aliud vas fundo; elutrio; depleo.
 ἄΓΕΛΗ, ἡ, armentum, grex (ἄγω).
 ἄγελαιών, ὄνος, ὁ, stabulum.
 ἄγεληδόν, adv. gregatim.
 ἄΓΙΟΣ, ἰα, ον (vel ab ἄγος, τό, veneratio) sanctus; purus; venerandus. comp. -ώτερος, sup. -ώτατος.
- (4) ΑΓ
 ἄγιον, τό, sacrarium, sanctuarium.
 ἄγιαστήριον, τό, idem.
 ἀγιάζω, sanctifico. it. offero me in sanctam victimam.
 ἀγιασμός, ὁ, sanctificatio, sanctimonia.
 ἀγιότης, ητος, ἡ, sanctitas.
 ἀγιωσύνη, ἡ, idem, sanctimonia.
 * ἐναγίσματα, τά, justa, parentalia, exequia.
 ἄΓΚΗ, ἦς, ἡ, ulna.
 ἀγκάλη, ἡ, idem.
 ἀγκαλίζομαι, ulnis amplector vel gesto.
 * ἐναγκαλίζομαι, idem.
 ἄΓΚΙΣΤΡΟΝ, τό, hamus.
 ἀγκιστρόω, hamo capio.
 ἄΓΚΟΣ, εος, τό, vallis.
 * συνάγκεια, ἡ, convallis, it. planities comprehensa vallibus.
 ἄΓΚΥΛΗ, ἡ, amentum, lorum jaculo alligatum.
 ἄΓΚΥΡΑ, ας, ἡ, ancora.
 ἄΓΛΑΟΣ, οὔ, ὁ, splendidus, clarus, limpidus.
 ἄΓΝΟΣ, ἡ, ὄν, castus; purus; pudicus (vel ab ἄγος.)
 ἀγνῶς, pure.
 ἀγνότης, ητος, ἡ, castitas, castimonia, puritas.
 ἀγνεία, ἡ, idem.
 ἀγνεύω, castus sum.
 ἀγνίζω, castum reddo, item expio, lustro.

(5) ΑΓ

ἀγνισμός, purificatio.

* δύσαγνος, ου, ό, ή, spurcus, impurus.

ΑΓΟΡΑ, ας, ή, forum; concio (ab ἀγείρω).

ἀγοραῖος, ου, ό, ή, forensis, circumforaneus.

ἀγοράζω, consulto; item emo.

ἀγορεύω, verba facio.

ἀγόρασμα, τό, mercimonium.

ἀγοραστής, οὔ, ό, emptor.

* ἀπαγορεύω, veto, interdico.

ἐξαγοράζω, redimo.

κατήγορος, ου, ό, accusator.

κατηγορέω, accuso.

κατηγορία, ή, accusatio.

παρήγορος, ου, ό, consolator.

παρηγορέω, consolor; it. lenio.

παρηγορία, ή, consolatio.

προσηγορέω, compello, appello; saluto.

προσαγορεύω, compello; nomino.

εὐπροσήγορος, ου, ό, ή, affabilis, libenter salutans.

συνήγορος, ου, ό, advocatus, patronus.

συνηγορέω, patrocinator, patrociniō defendo.

συνηγορία, ή, patrociniū.

* δημηγόρος, ου, ό, orator, concionator.

δημηγορέω, concionor, ad pop. dico.

ἌΓΡΑ, ας, ή, captura; venatio; piscatio.

ἀγρεύω, σω, capto; venor; piscor.

(6) ΑΓ

* ζωγρέω, vivum capio; vivifico; vegeto.

κρεάγρα, ας, ή, fuscina.

μυάγρα, ας, ή, muscipula.

ποδάγρα, ας, ή, pedicula, tendicula, item articularis morbus, cum pedum articulos noxius humor infestat, podagra.

πυράγρα, ας, ή, forceps.

χειράγρα, ας, ή, chiragra, vide ποδάγρα.

ἌΓΡΕΙΦΝΑ & ἀγρίφνη, ης, ή, rastrum, Bud.

ἌΓΡΟΣ, οὔ, ό, rus; ager; pagus.

ἄγριος, ό, ή, vel ία, ον, sylvestris.

ἀγρότις, ή (ἀ. γυνή) rustica, (ἀ. βοτάνη) agrimonia.

ἀγρότης, ητος, ή, rusticitas.

ἄγρωστις, ως, ή, gramen in agro proveniens.

* αἴγαγρος, ό, ή, caprea sylvestris.

ἌΓΥΡΙΣ, εως, ή, coetus.

ἀγύρτης, ου, ό (pro ἀγυρήτης) circulator, praestigiator, qui rudi populo imponit, agyrta, it. medicus.

* πανήγυρις, εως, ή, conventus publ. nundinae.

ἌΓΧΙ, adv. prope; juxta.

ἀγχιστεύς, εος, ό, agnatus; propinquus.

ἀγχόθεν, cominus, e propinquo.

ἄΓΧΩ, ξω, ἤγγα, suffoco; ango.

(7) ΑΓ

* ἀπάγω, ango; suffoco strangulans.

κυνάγχη, ης, ἡ, angina (κύων).

ἄΓΩ, ξω, ἤγα, att. ἄγηγα, pleonast. ἀγήοχα, a. 2. ἤγον [sic!], att. ἤγαγον, P.m. ἤγα att. ἤγαγα, ducō; &c.

ἄγε, agedum (adv. hortantis).

ἀγωγός, οὔ, ὁ, ἡ, dux viae (idem quod ὀδηγός).

ἀγωγή, ἡς, ἡ, ductus; vitae ratio; educatio.

* ἀνάγω, subduco; adduco; offero; &c.

ἐπανάγω, redeo; reduco.

ἀπάγω, abduco; amoveo.

συναπάγω, una abduco.

διάγω, dego.

εἰσάγω, introduco.

ἐπεισαγωγή, ἡς, ἡ, superinductio.

παρεισάγω, subintroduco.

παρείσακτος, ου, ὁ, irreptitius.

ἐξάγω, educo.

διεξάγω, traduco (διεξάγω ἀμφισβήτησιν, dirimo litem).

ἐπάγω, accerso, cito (de rebus; μετακαλέω de personis, δίκην ἐπάγω, dicam inscribo).

ἐπαγωγός, οὔ, ὁ, ἡ, pellax; blandus; inductivus.

κατάγω, deduco; diduco.

κάταγμα, τος, τό, glomus (vide ἄγνουμι).

μετάγω, circumago.

(8) ΑΓ

παράγω, praetereo; evado, evanesco.

περιάγω, circumago; circumeo.

προάγω, produco; praecedo; -ομαι, provehor; pelliceo.

προαγωγή, ἡ, promotio, provectio (ad honores).

προσάγω, adduco; appropinquo.

προσαγωγή, ἡς, ἡ, aditus, accessus.

σνάγω, colligo, congreco.

σύναξις, εως, ἡ, conventus (S. coena).

συναγωγή, ἡ, coetus, synagoga, schola, &c.

ἀρχισυνάγωγος, ὁ, rector synagogae.

ἐπισνάγω, cogo.

ἐπισυναγωγή, aggregatio.

ὑπάγω, subduco; abeo.

συνυπάγω, abripio.

* ἀρχηγός (ex ἀγός, οὔ, ὁ, ἡ, dux) dux, autor.

δουλαγωγέω, in servitutem redigo.

νυμφαγωγός, ὁ, paranymphus.

ὀδηγός, οὔ, ὁ, dux viae (ὀδός).

ὀδηγέω, per viam ducō; praeco.

παιδαγωγός, οὔ, ὁ, paedagogus, puerorum informator (παῖς).

παιδαγωγεῖον, τό, paedagogeum.

στρατηγός, οὔ, ὁ, dux exercitus (στρατός).

στρατηγέω, exercitum duco.
στρατήγημα, τος, τό, stratagema.
στρατηγικός (-κή ἐσθής, paludamentum) imperatorius; militaris.

- (9) ΑΓ
ἀρχιστράτηγος, ὁ, summus imperator belli.
ἀντιστράτηγος, ὁ, qui est loco imperatoris; propraetor.
συλαγωγέω praedam abigo, spolio, depraedor.
ὕδραγωγεῖον, τό, & -γία, ἡ, aquae ductus.
χαλιναγωγέω, fraeno moderor.
χειραγωγός, οὔ, ὁ, qui manu ducit.
χειραγωγέω, manu duco.
χορηγός, ὁ, dux chori (χορός, ὁ, chorus).
χορηγέω, sum dux chori; it. praebeo, suppedito.
ἐπιχορηγέω, suppedito.
ἐπιχορηγία, ἡ, suppeditatio.
ἄΓΩ, ἄΓΝΥΩ, -ΥΜΙ, F. ἄζω, att. ἐάζω, P. ἦχα, att. ἔαχα, &c. frango.
* κατάγω, -ύω, -υμι, confringo.
κάταγμα, τό, fractio (vide ἄγω, duco).
καρυοκατάκτης, ου, ὁ, nucifrangibulum.
ναυαγός, οὔ, ὁ, naufragus.
ναυαγέω, naufragium facio, n. patior.
ναυαγία, ἡ, & -γιον, τό, naufragium.
ἄΓΩΝ, ὄνος, ὁ, certamen; stadium.
ἀγωνία, ἡ, idem, it. angor, trepidatio.
ἀγωνίζομαι, certo, contendo; dimico.
ἀγωνιστήριον, τό, locus in quo certant.
* ἀναγώνιστος, ου, ὁ, ἡ, iners; qui (quae) non certat.
ἀνταγωνίζομαι, repugno; decerto.
- (10) ΑΔ
ἀνταγωνιστής, οὔ, ὁ, antagonista, adversarius.
ἐπαγωνίζομαι, insuper certo; decerto.
καταγωνίζομαι, debello, bello vinco.
συναγωνίζομαι, una certo; auxiliior.
ἄΔΕΛΦΟΣ, οὔ (ex a h. e. ἄμα & δελφύς, uterus) frater, prop. uterinus.
ἀδελφή, ἡ, soror.
ἀδελφότης, ητος, ἡ, fraternitas.
* ἀντάδελφος, frater germanus.
ἐξάδελφος, patruelis, sobrinus, amitinus.
μητράδελφος, avunculus.
μητραδέλφη, ἡ, matertera.
πατράδελφος, patruus.
πατραδέλφη, amita.
φιλάδελφος, ὁ, ἡ, fraterna charitate praeditus.
φιλαδελφία, ἡ, fraterna charitas.
ψευδάδελφος, falsus frater.
ἄΔ'ΕΩ, ἦσω, ηκα, placeo; gratificor.
αὐθάδης, εος, ὁ, ἡ (q. sibi placens) arrogans.
αὐθάδεια, ας, ἡ, fastus; arrogantia.

ΑΔΗΜΟΝΕΩ, ήσω, gravissime angor (q. prae angore extra populi consortium dego).

ἀδημονία, ή, anxietas.

ΆΙΔΗΣ, ου, ό (ab αΐδης, poët.) orcus, tartarus.

ΑΔΡΟΣ, ά, όν, multus, abundans; robustus. -ότερος, habitior.

(11) ΑΕ

ἀδρότης, ητος, ή, abundantia.

ΑΕΙ, adv. semper.

αΐδιος, ό, ή, aeternus.

αΐδιότης, ητος, ή, aeternitas.

ΑΕΙΔΩ (αείσω, ήεικα, a. 2. ήϊδον, P. m. ήοιδα, &c. poët. pro quo in sol. orat. ᾄδω) cano; carmine celebros.

αοιδός (cont. ᾠδός) οὔ, ό, cantor; poëta.

αοιδή (cont. ᾠδή) ης, ή, oda, cantus, cantio.

ᾠδικός, canorus; canendi peritus.

ᾄδω, σω, &c. cano, canto.

ᾄσμα, τό, cantus.

ἄσις, εως, ή, asio (avis).

* πρόασμα, τό, praecentio; praeludium.

συνωδία, ή, concentus.

* κιθαρωδός, οὔ, ό, citharoedus (κιθάρα).

κωμωδία, ας, ή, comoedia (a κῶμος, vicus; it. Deus commensationis).

μελωδέω, ήσω, modulos (μέλος).

μελωδία, ή, melodia; cantus.

παλινωδέω, recanto (πάλιν).

παλινωδία, ή, recantatio.

τραγωδία, ή, tragoedia (a τράγος, quod praemium fuerit primitus hircus).

χρησνωδέω, vaticinor, divino (γρησμός, oraculum).

(12) ΑΕ ΑΗ ΑΘ ΑΙ

ψαλωδός, ό, cantor (ψαλτός vel ψάλτης) qui voce simul canit & psallit.

ΑΕΤΟΣ, οὔ, ό (ab α έπιτ. & έτος) aquila.

ΑΗΔΩΝ, όνος, ή, luscinia (αείδω).

ΑΗΡ, έρος, ό (aeol. ή) aër; caelum infimum.

ΑΘΗΝΗ, ης, ή, Minerva (nom. prop.).

Αθηναί, ᾶν, αί, Athenae (urbs).

άθηναϊον, τό, locus Minervae consecratus.

άττικός, Atticus, vide Calep.

ΑΘΗΡ, έρος, ό, arista.

άθερώδης, εως, ό, ή, aristatus.

ΆΘΛΟΣ, ου, ό (ex ἄεθλος, q. άει τλάς, a τλήμι tolero) certamen.

άθλέω, ήσω, certo.

άθλησις, εως, ή, certamen.

άθλητής, οὔ, ό, athleta, pugil, certator.

ἄθλον & ἄεθλον, τό, praemium certaminis.

* ἔπαθλον, τό, idem.

συναθλέω, una certo.

ΑΘΡΟΟΣ, ου, ό, confertus, congestus.

άθροίζω, congero, colligo.

* συναθροίζω, idem.

ΑΪΓΕΙΡΟΣ, ου, ἡ, populus nigra (arbor).
ΑΪΓΙΑΛΟΣ, οὔ, ὁ, littus, ora maris (παρὰ τὸ ἄγειν τὴν ἄλλα).
ΑΪΓΙΘΑΛΟΣ, οὔ, ὁ, parus, avis inimica aribus.
ΑΪΓΩΛΙΟΣ, ου, ὁ, ulula, avis nocturna.

(13) ΑΙ

ΑΪΔΩΣ, ὅς, οὔς, ἡ, pudor (ex α & ἄδω).
αἰδοῖος, venerandus. αἰδοῖα, τά, verenda.
αἰδοίως, venerabunde.
αἰδημόνως, verecunde.
αἰδέομαι, F. ἔσομαι & ἡσομαι, revereor.
αἰδέσιμος, ὁ, ἡ, reverendus.
* ἀναιδής, ἔος, ὁ, ἡ, impudens; importunus.
ἀναιδές, ἔος, τό, propudium.
ἀναΐδεια, ας, ἡ, impudentia; importunitas.
ΑΪΘΗΡ, ἔρος, ὁ, aether; aër.
ΑΪΘΥΙΑ, ας, ἡ, mergus (avis).
ΑΪΘΩ, uro; accendo.
αἰθάλη, ἡ, favilla.
αἰθυγμα, τό, fomes, incendium.
ΑΪΜΑ, τος, τό, sanguis; cruor; caedes.
αἱματίτης, ου, ὁ, haematites (lapis).
αἱματία, ας, ἡ, jus nigrum.
αἱματιάτις (χορδή) ἴδος, ἡ, intestinum sanguine fartum.
αἱμηρός, cruentus.
* ὄμαιμος, ὁ, ἡ, consanguineus.
ἔξαιμος, ὁ, ἡ, exsanguis.
ΑΪΜΎΛΟΣ, ὁ, ἡ, blandus; festivus.
ΑΪΝΟΣ, ου, ὁ, apologus; assentio; laus.
αἰνέω, ἔσω (interdum ἡσω) ἤνεκα, laudo.
αἴνεσις, εως, ἡ, laus.
αἰνίσσομαι, ττ. obscure significo, F. ξομαι, P. ἤνιγμα.

(14) ΑΙ

αἴνιγμα, τό, aenigma.
* ἔπαινος, ου, ὁ, laus, collaudatio.
ἐπαινέω, laudo.
ἐπαινετῶς, laudabiliter.
παραινέω, adhortor.
παραΐνεσις, εως, ἡ, adhortatio.
παραΐνετικός, adhortatorius.
συναΐνεσις, εως, ἡ, collaudatio; applausus.
ὕπαινίσσομαι, ττ. aenigmatice innuo; alludo.
ΑἶΞ, γός, ὁ, ἡ, caper, a.
αἶγειος, ου, ὁ, ἡ, caprinus, hircinus.
αἶγεος, ἐη, εον, idem.
αἰγέη, ἡ, ης, ἡ (δορά) caprina pellis.
ΑἶΡΑ, ας, ἡ, malleus; aera, lolium.
ΑἶΡΕΩ, ἡσω, ἤρηκα, a. 2. εἶλον, F. 2. ἐλῶ, capio, prehendo; invado.
αἶρεσις, εως, ἡ, haeresis, secta.

αίρετός, eligendus; optabilis; -ώτερος, -ώτατος.
αίρετικός, haereticus.
αίρετίζω, eligo.
* ἀναίρέω, tollo; aboleo; occido.
ἀναίρεσις, ή, caedes.
ἀφαιρέω, aufero; subtraho (ἀπό).
ἀναφαίρετος, ό, ή, qui, quae eripi non potest.
διαιρέω, divido.
διαίρεσις, divisio, distinctio.

- (15) ΑΙ
ἀδιαίρετος, ό, ή, individuus, inseparabilis.
ἐξαιρέω, tollo; eruo; eripio.
ἐξαιρέτος, ό, ή, praecipuus.
ἐξαιρέτως, eximie; praecipue.
καθαιρέω, evertō, destruo; detraho.
καθαίρεσις, destructio.
περιαιρέω, aufero.
προαιρέομαι, ante fero, malo, praeopto; apud me constituo.
προαίρεσις, institutum; voluntas.
προαιρετός, ή, όν, arbitrarius, a, um.
ἀπροαιρέτως, involuntarie.
* ἀρχαιρέσια, ων, τά, comitia, orum.
αὐθαίρετος, ό, ή, spontaneus.
σιτηρέσιον, τό, demensum; salarium.
ΑΪΡΩ, ἀρῶ, ἤρκα, tollo; attollo; &c.
* ἀναίρω, sustollo.
ἀνταίρομαι, renitor, resisto.
ἀπαίρω, tollo, solvo.
ἐξαιρώ, in sublime tollo; interimo.
ἐπαίρω, tollo; erigo; elevo.
μεταίρω, solvo; navi proficiscor.
συναίρω, cum alio tollo/aufero.
ὑπεραίρω, me nimium jactito.
ΑΪΣΑΛΩΝ, aesalo, nisus (avis).
ΑΪΣΘΑΝΟΜΑΙ (ήσομαι, ήσθημαι, a. 2. ήσθόμην) sentio.

- (16) ΑΙ
αἴσθησις, εως, ή, sensus.
αἰσθητήριον, τό, sensorium.
* ἀναισθησία, ή, carentia sensuum, insensilitas, stupor.
προαισθάνομαι, praesentio, praesagio.
ΑΪΣΧΟΣ, εος, τό, turpitude (ex α. & ἴσχω contineo, cum quis se continere nequit).
αἰσχύνη, ή, pudor (ob turpe factum, sed αἰδώς, verecundia).
αἰσχύνω, pudefacio, suffundo, -νῶ, -κα.
αἰσχυντός, ή, όν, pudendus, foedus.
αἰσχρός, turpis, -ότερος, -ότατος, vel αἰσχίων, -ιστος.
αἴσχιστα, adv. turpissime.
αἰσχρότης, ητος, ή, turpitude, obscoenitas.
* ἀναίσχυντος, ό, ή, impudens.

ἐπαισχύνομαι, pudet me.
ἀνεπαίσχυντος, ὁ, ἢ, inverecundus.
καταισχύνω, pudefacio, suffundo.

ΑἴΤΕΩ, ἦσω, ἦκα, peto.
αἴτημα, τό, petitio, petitum.
αἴτησις, εως, ἢ, idem.
αἰτητής, οὔ, ὁ, flagitator.
* ἀπαιτέω, repeto.
ἀνταπαιτέω, reposco, exigo.
ἐξαιτέω, posco; peto mihi dari.

(17) Αἰ ΑΚ
ἐπαιτέω, insuper peto; mendico.
παραιτέομαι, recuso; aversor, vito, &c.
προσαιτέω, amplius peto; mendico.

ΑἴΧΜΗ, ἦς, ἢ, cuspis, mucro.
αἰχμίον, τό, hasta.

ΑἴΤΙΟΣ, ου, ὁ, causa; autor.
αἰτία, ας, ἢ, causa (finalis).
αἴτιον, ου, τό, causa; noxa.
αἰτιάομαι, ἄσομαι, ἠτίαμαι, accuso; imputo; causor; efficio.
αἰτίαμα, τό, criminatio.
* ἀναίτιος, ὁ, ἢ, insons, inculpabilis.
προαιτιάομαι, ante criminor.
ὑπαίτιον, τό, culpa, delictum.

ΑἰΩΝ, ὦνος, ὁ, seculum (q. ἀεὶ ὦν).
αἰώνιος, ὁ, ἢ, & ον, τό, aeternus, a, um.
αἰωνίζω, perenno, in aeternum permaneo.

ἈΚΑΔΗΜΙΑ, vel εἶα, ἢ, Academia (forte ab Academo, qui locum Athenis Musis consecravit).

ἈΚΑΛΉΦΗ, ἦς, ἢ, urtica.

ἌΚΑΝΘΑ, ἦς, ἢ, spina (ab ἀκή & ἀνθεῖν).
ἄκανθίς, ἴδος, ἢ, acanthis (avis, it. frutex).
ἄκανθος, ου, ἢ, acanthus (arbor, it. herba).
ἄκανθώδης, εος, ὁ, ἢ, spinosus; hispidus.
ἄκάνθινος, ὁ, ἢ, spineus, ex spinis contextus.
ἄκανθεών, ὦνος, ὁ, spinetum, senticetum.

(18) ΑΚ

ἌΚΑΤΟΣ, ου, ὁ, ἢ, genus navigij actuarij.
ἄκάτιον, τό, acatium.

ἈΚΕΟΜΑΙ, F. ἔσομαι, ἦσομαι, & οὔμαι, medeor.
πανάκεια, ας, ἢ, omnium morborum curatio.
πάνακες, εος, τό, panaces.

ἈΚΉ, ἦς, ἢ, cuspis, mucro.
ἄκιδωτός, cuspidatus, mucronatus.

ἌΚΙΝἈΚΗΣ, ου, ὁ, acinaces, is.

ἈΚΜΗ, ἦς, ἢ, cuspis; vigor aetatis; acies; &c.
ἄκμαῖος, α, ον, vigena aetate.
ἄκμάζω, floreo; maturesco.

ἀκμινός, οὔ, ὁ, adultus.
ἀκμήν, adv. etiamnum; adhuc.
* παρακμάζω, vigoris tempus egredior; emeritus sum.
ὑπέρακμος, ὁ, ἡ, florem excedens; maturus.

ἈΚΟΛΟΥΘΟΣ, ου, ὁ, ἡ, pedissequus, a.

ἀκολουθέω, sequor, Dat.
ἀκολουθία, comitatus; secta, haeresis.
* ἐξακολουθέω, sequor, Dat.
ἐπακολουθέω, subsequor; sector, Dat.
κατακολουθέω, idem.
παρακολουθέω, idem.
συνακολουθέω, una sequor.

ἈΚΟΝΗ, ης, ἡ, cos.

ἀκονάω, ἤσω, acuo.

(19) ΑΚ

ἌΚΟΡΟΝ, ου, τό, acorus, um (herba).

ἈΚΟΥΩ, σω, κα, audio, exaudio; it. dicor (εὔ-κακῶς ἀκούω).

ἀκοή, ἡς, ἡ, auditus; auris; fama.
ἄκουσμα, τό, res quae auditur.
ἀκουστής, οὔ, ὁ, auditor; discipulus.
ἀκουστός, auditus, -στόν, τό, res audita.
ἀκουτίζω, audire facio.
* διακούω, audio (ut discipulus praeceptorem).
εἰσακούω, exaudio.
ἐπακούω, idem.
παρακούω, perperam audio.
παρακοή, ἡς, ἡ, inobedientia.
προακούω, prius, vel ante audio.
ὑπακούω, subausculto, obedio, Dat.
ὑπακοή, obedientia.
ὑπήκοος, ὁ, ἡ, obediens; subditus.

ἈΚΡΙΒΗΣ, έος, ὁ, ἡ, accuratus, exquisitus (ex ἄκρον & βᾶω vel βαίνω).

ἀκριβῶς, exquisite; diligenter.
ἀκρίβεια, ἡ, accurata diligentia; rigor.
ἀκριβόω, exquiro, ὡσω.
* ἀπακριβόω, summo studio elaboro.
διακριβόω, idem.
ἐξακριβόω, idem.

ἈΚΡΙΣ, ίδος, ἡ, locusta.

(20) ΑΚ ΑΛ

ἈΚΡΟΑΟΜΑΙ, ἄσομαι, audio.

ἀκροατής, οὔ, ὁ, auditor.
ἀκροατήριον, τό, auditorium.
* ἐπακροάομαι, exaudio.

ἌΚΡΟΣ, α, ον, summus, extremus.

ἄκρον, τό, extremitas; extrema pars.
ἀκρωτήριον, τό, summitas; cacumen; promontorium.

ἈΚΡΟΣΠΕΛΟΣ, ου, ὁ, avena (vel in πελός, niger).

ΑΚΤΗ, ἤς, ἡ, littus, acte; sambucus (frutex).

* χαμαιάκτη, ἤς, ἡ, ebulus, um (herba).

ΑΚΤΙΝ, ἴνος, ἡ, radius solis; corruscatio.

ἸΑΚΩΝ, οντος, ὁ, jaculum, missile, telum.

ἀκόντιον, τό, idem (item herba).

ἀκοντίζω, jaculor, displodo.

ἀκοντιστής, ὁ, jaculator.

* ἐξακοντίζω, ejaculor.

ἈΛΑΒΑΣΤΡΟΝ, τό, vel -στρος, ὁ, ἡ, alabaster, -trum (vasis unguentarij genus).

ἀλαβαστρίτης, ου, ὁ (λίθος) alabastrites, lapis; marmoris genus, ex quo alabastra confici solent.

ἈΛΑΖΩΝ, ὄνος, ὁ, ἡ, jactator.

ἀλαζονεύομαι, me jactito, glorior.

ἀλαζονεία, ας, ἡ, jactatio, arrogantia.

(21) ΑΛ

ἈΛΑΛῆ, ἤς, ἡ, alala (vox militum ante pugnam).

ἀλαλάζω, clamo alala instar militis, F. ξω.

ἈΛΑΟΣ, οῦ, ὁ, caecus; luscus.

ἸΑΛΓΟΣ, εος, τό, dolor, maeror.

ἀλγέω, ἡσω, doleo (τὴν κεφαλὴν).

ἄλγημα, τό, dolor.

* ἀπαλγέω, dedoleo, dolere desino.

* καρδιαλγία, ἡ, cardialgia.

κεφαλαλγία, ἡ, cephalalgia.

ὀδονταλγία, ἡ, odontalgia.

ἈΛΕΙΦΩ, ψω, φα, ungo, illino; instigo.

* ἀπαλείφω, deungo; deleo.

ἐξαλείφω, deungo; deleo, oblitero.

ἐξάλειψις, εως, ἡ, deletio, litura, oblitteratio.

ἈΛΕΞΩ, vel ξέω, F. ἡσω, arceo; defendo; juvo.

ἀλεξητήριος, defensorius, defensivus.

ἀλεξητήριον, τό, munimen; amuletum, antidotum.

ἈΛΕΩ, ἡσω & ἔσω, εκα, molo; caveo; congreco.

ἀλέομαι (med.) vito, caveo.

ἄλετος, ου, ὁ, molitio, molitura.

ἀλετών, ὠνος, ὁ, pistrinum.

ἄλευρον, τό, farina (ἄλφιτον).

(22) ΑΛ

ἀλήθω, σω, κα, molo.

ἈΛΗΘΗΣ, εος, ὁ, ἡ (ex α & λήθω pro λανθάνω) verus, -έστερος, -έστατος.

ἀληθῶς, vere.

ἀλήθεια, ἡ, veritas.

ἀλητεύω, verum loquor.

ἀληθινός, ἡ, ὄν, verus.

* φιλαλήθης, εος, ὁ, ἡ, veritatis studiosus.

φιλαλήθεια, ἡ, veritatis amor.

ἸΑΛΙΣ, adv. satis, abunde, Gen.

ἀλίζω, congreco.

* συναλίζω, cogo, congreco, -ομαι, convenio, in coetum venio; &c.
άλια, ας, ή, coetus (q. ubi satis est hominum).

ΑΛΙΣΓΕΩ, contamino, polluo.

άλισγημα, τό, pollutio.

ΑΛΙΣΚΩ, αλώσω, ήλωκα, att. έάλωκα, a. 2. ήλων, part. αλόος (sed a. 2. & Praet. habent
pass. signif.) capio, prendo.

άλωσις, εως, ή, captura.

άλωτός, captus.

* αναλίσκω, consumo (ανά).

ανάλωτος, ό, ή, inexprugnabilis (α).

καταναλίσκω, consumo; vasto.

προσαναλίσκω, impendo.

αιχμάλωτος, ό, ή, captivus (αιχμή).

(23) ΑΛ

αιχμαλωσία, ή, captivitas, captivorum multitudo.

αιχμαλωτεύω, captivum duco.

αιχμαλωτίζω, idem.

συναιχμάλωτος, ό, ή, in captivitate socius.

δυσάλωτος, ό, ή, difficilis captu.

εύάλωτος, ό, ή, facilis expugnatu.

θηριάλωτος, ό, ή, a belua captus.

ΑΛΙΤΕΩ, ήσω, a. 2. ήλιτον, pecco, delinquo.

ΑΛΚΗ, ής, ή, robur (alces, animal).

ΑΛΛΑ, conj. sed, verum.

ΑΛΛ΄ΑΣ, άντος, ό, farcimen (generaliter).

ΑΛΛΑΣΣΩ, ττ. F. ξω, χα, a. 2. ήλλαγον, muto, immuto, permuto.

άλλαγμα, τό, mutatio.

άλλαγή, ή, idem.

* ανταλλάσσω, ττω, -ομαι, compenso.

άντάλλαγμα, τό, compensatio; permutatio.

άνταλλαγή, ή, mutatio; vicissitudo.

άπαλλάσσω, dimitto; libero.

διαλλάττω, permuto; reconcilio.

καταλλάσσω, idem; idem.

καταλλαγή, ής, ή, reconciliatio.

άποκαταλλάττω, reconcilio, placo.

μεταλλάσσω, transmuto.

μεταλλαγή, ή, mutatio; versura.

παραλλάσσω, alterno.

(24) ΑΛ

παραλλαγή, transmutio; hallucinatio (q. discrepantia cogitationum a sensu).

συναλλάσσω, paciscor; congredior.

σνάλλαξις, εως, ή, commercium; permutatio.

συναλλακτικός, commercialis.

ΑΛΛΟΜΑΙ, F. ούμαι, a. 1. ήλάμην, salio, salto.

άλμα, τος, τό, saltus.

* έξάλλομαι, exilio.

έφάλλομαι, insilio (έπί).

ἐφιάλτης, ου, ὁ, incubus, ephialtes.

ἐφιαλτία, ἡ, paeonia (herba adversus ephialten).

ἌΛΛΟΣ, η, ο, alius, a, ud.

ἄλλως, aliter.

ἄλλοθι, alibi, ἀλλαχόθι, idem.

ἄλλοθεν, aliunde, ἀλλαχόθεν, idem.

ἄλλοσε, alio, ἀλλαχόσε, idem.

ἀλλαχῆ, alibi, nonnullibi.

ἄλλοτε, alias; subinde, identidem.

ἀλλότριος, α, ον, alienus, a, um.

ἀλλοτριώω, ὠσω, abalieno.

ἀλλήλων, Dat. οἱς, αἱς, οἱς; Acc. λους, λας, λα, invicem, mutuo, alius alium.

* ἀπαλλοτριώω, abalieno.

παράλληλος, η, ον, aequedistans, parallelus, a, um.

ἌΛΟΑΩ, ἦσω & ἄσω (ab ἄλως, ω, ἦ) trituro; comminuo, frango.

(25) ΑΛ

* μητραλοίας, α, ὁ, & μητραλόης, ου, ὁ, matricida.

πατραλοίας, & πατραλόης, ὁ, patricida.

ἌΛΟΗ, ης, ἡ, aloë (herba & succus).

ἌΛΠΕΙΟΣ (γαλῆ) mustela alpina (μῦς) mus alpinus dicitur & ἄλπιος.

ἌΛΣ, λός, ὁ, sal; sed ἄλς, λος, ἡ, mare, in pl. ἄλες, οἱ, sales, sermonis lepos.

ἄλας, τος, τό, sal (ab ἄλς, ὁ).

ἄλία, ἡ, vas in quo teritur vel reponitur sal, salinum.

ἀλίζω, sale aspergo, salio.

ἄλμη, ἡ, salsugo; muria.

ἄλμυρώδης, εος, ὁ, ἡ, salsus.

ἀλυκός, ἡ, ὄν, salsus.

* ἄναλος, ὁ, ἡ, insulsus.

ἀλιεύς, έος, ὁ, piscator (ab ἡ ἄλς).

ἀλιεύω, piscor.

ἀλιεντικός, piscatorius.

ἀλιεία, ας, ἡ, piscatio, piscatus.

* ἐνάλιος, ὁ, ἡ, marinus.

παράλιος, ὁ, ἡ, maritimus.

ἌΛΣΟΣ, εος, τό, lucus.

ἄλσίνη, ἡ, alsine (herba).

ἌΛΦΙΤΟΝ, τό, farina.

* φειδάλφιτος, ὁ, ἡ, parvus, tenax.

(26) ΑΛ ΑΜ

ἌΛΩΠΗΞ, εκος, ἡ, vulpes; metaph. homo versutus.

ἀλωπεκία, ας, ἡ, alopecia.

ἌΛΩΣ, ω, ἡ, area, in qua teritur frumentum; circulus siderum.

ἄλων, ωνος, ἡ, idem.

ἄλωνία, ἡ, idem, it. arca aestiva.

ἀλωεύς, έος, ὁ, triturator; agricola.

ἌΜΑ, una simul (interd. Dat.).

ἌΜΑΞΑ, ης, ἡ, currus, plastrum.

* ἀρμάμαξα, ης, ἡ, idem; it. pampillum.

ἈΜΑΡΑΚΟΣ, ό, -κον, τό, amaracus, um.

ἈΜΑΡΑΝΘΟΣ, ου, ό, amaranthus.

ἈΜΑΡΥΛΛΑ, ων, τά, amarylla.

ἈΜΑΡΤΑΝΩ, ήσω, ηκα, a. 2. ήμαρτον (ex a neg. & όμαρτέω sequor, vel μάρπω apprehendo) aberro; pecco.

άμάρτημα, τος, τό, peccatum.

άμαρτία, ας, ή, idem.

άμαρτωλός, ό, ή, peccator, -trix.

* άναμάρτητος, ό, ή, expers peccati.

έξαμαρτάνω, delinquo; erro; peccare facio.

προαμαρτάνω, ante pecco.

ἈΜΑΥΡΟΣ, obscurus.

άμαυρόομαι, evanesco, dispareo.

ἈΜΑΩ, ήσω, ηκα meto.

άμητός, οῦ, ό, messis.

(27) ΑΜ

άμη, vel άμη, ης, ή, falx; hama, instrumentum haustorium & igniarium.

ἈΜΒΛΥΣ, έος, ό, obtusus, hebes.

άμβλύνω, obtundo, hebetor.

άμβλυόω, caecutio, caligo; allucino.

* κράμβη (pro κοράμβη q. άμβλύνουσα τὰς κόρας) brassica.

κραμβίδιον, τό, idem.

ἈΜΕΙΒΩ, ψω, φα, commuto, permuto, -ομαι remuneror, rependo.

άμοιβή, ής, ή, retributio; responsio.

άμοιβαίος, alternus; mutuus.

ἈΜΕΛΓΩ, ξω, χα, mulgeo.

άμολγεύς, έως, ό, mulctra.

ἈΜΕΡΓΩ, ξω, χα, exugo (oleas).

άμοργή, ή, amurca, olivae expressae recrementum.

ἈΜΗΝ, Amen (ab Heb. אמֶן veritas R. אמֶן nutrit Niph. אמֶן veracem esse. hiph. אמֶן credit) in N. T. est adv. certe, profecto.

ἈΜΙΑ, ας, ή, amia (piscis).

ἈΜΜΙΟΝ, τὸ, minium.

ἈΜΜΟΣ, ου, ή, arena, vide ψάμμος.

ἈΜΝΟΣ, οῦ, ό, agnus.

ἈΜΟΣ, οῦ, ό, unus; aliquis.

* μηδαμοῦ, nusquam, nullo in loco.

(28) ΑΜ ΑΝ

μηδαμῶς, nullo modo, nullatenus.

οὔδαμοῦ, idem quod μηδαμοῦ.

ἈΜΠΕΛΟΣ, ου, ή, vitis.

άμπελών, ὄνος, ό, vinea.

* άγριάμπελος, ή, labrusca.

ἈΜΠΥΞ, υκος, ό, ή, vitta.

ἈΜΥΓΔΑΛΕΑ vel έη, cont. ή, amygdalus, a (arbor).

άμύγδαλον, τό; -άλη, ή, amygdalum, i, & a, ae.

ἈΜΥΝΩ, νῶ, γκα, opem fero, auxiliator; propello; ulciscor; defendo; -ομαι, idem.

ἈΜΦ'Ι, praep. circa; de; &c.

ΑΜΦΙΣΒΗΤΕΩ, ήσω, ηκα, discepto; litigo; dubito.
ἀμφισβήτησις, εως, ή, dubitatio; quaestio; lis.
ἀμφισβητήσιμος, ό, ή, dubius; qui in controversiam venit.
* ἀναμφισβήτητον, τό, indubitatum.

ἌΜΦΩ, ambo, ae.
ἀμφοτέρος, α, ον, uterque.
ἀμφοτέρωθι, utrobique.

ἌΝ, si, particula potent, vide εάν.
ἌΝΑ, per; inter; rursus; sursum; (Acc.).
ἌΝΑΓΑΛΛΙΣ, ίδος, ή, anagallis (herba).
ἌΝΑΓΚΗ, ης, ή, necessitas; calamitas.
ἀναγκαῖος, necessarius; familiaris.

(29) ΑΝ
ἀναγκαιότης, ητος, ή, necessitas.
ἀναγκάζω, cogo, compello.
ἀναγκαστός, coactus.
ἀναγκαστῶς, coacte.
* ἐπάναγκες, necesse (τὰ ἐπάναγκες, sc. ὄντα, necessaria).

ἌΝΕΔΗΝ, adv. effuse; palam.

ἌΝΕΜΟΣ, ου, ό, ventus.
ἀνεμίζω, ventis agito, impello.
ἀνεμώνη, ή, anemone (herba quae vento flante aperitur).
* ὑτηνέμιος (-ον ὠόν, ovum irritum) cui subest ventus.

ἌΝΕΥ, sine, absque, citra (Gen.).

ἌΝΕΨΙΟΣ, οῦ, ό, consobrinus, amitinus, patruelis; sed additis nominibus πρὸς πατρός, καὶ πρὸς μητρός.

ἀνεψιά, ᾶς, ή, consobrina.

ἌΝΗΘΟΝ, τό, anethum (ab ἄνω & θεῖν).

ἌΝΗΡ, δρός, δρί, ἄνδρα (poët. ἀνέρος, έρι, έρα) vir.
ἀνδρεῖος, virilis, fortis.
ἀνδρεία, ή, fortitudo; virilitas.
ἀνδρία, ή, idem.
ἀνδρίζομαι, virum me praesto.
ἀνδρικός, virilis.

(30) ΑΝ
ἀνδράριον, τό, pumilio, pumilus.
ἀνδρίσκος, ό, idem.
* ὑπανδρος, ή, mulier viro subjecta.
* φίλανδρος, ου, ή, virum amans.

ἌΝΘΟΣ, εος, τό (ἄνω & θεῖν) flos, in Gen. pl. ἀνθέων, non ἀνθῶν, differ. grat.

ἀνθέω, floreo.

ἀνθέμιον, τό, caltha (herba).

ἄνθεμον, τό, bellis (herba).

*διανθίζω, floridis coloribus depingo (vide ψηφίς).

έξανθέω, effloresco.

έξανθήματα, τά, pustulae; morbilli.

* ἱανθος, ου, ό, flos purpureus (ἴον).

ιάνθινος, violaceus color, vel purpureus.

μελάνθιον, τό, melanthium, nigella (herba).
οινάνθη, ή, flos vitis; it. (herba) filipendula.
σχοίνανθον, τό, schoenanthum (herba).
χρυσάνθεμον, τό, calendula.

ἌΝΘΡΑΞ, ακος, ό, carbo; bubon; carbunculus.

άνθρακιά, ἄς, ή, pruna.

άνθρακίτης, ου, ό, carbunculus, gemma noctu lucens.

ΑΝΘΡΗΝΗ, ή, crabro, vespa.

ἌΝΘΡΩΠΟΣ, ό, ή, homo (q. ἄνω τρέπων ὄπα, vel ἀθρῶν τήν ὄπα).

άνθρώπινος, η, ον, humanus, a, um.

(31) AN

άνθρώπιον, τό, homuncio.

άνθρωπίσκος, ό, idem.

* ἀπανθρωπία, ή, immanitas; inhumanitas.

* θεάνθρωπος, Deus homo.

φιάνθρωπος, humanus.

φιλανθρωπία, ή, humanitas.

φιλανθρώπως, humaniter.

ἌΝΙΣΟΝ, τό, anisum.

ΑΝΤΙ, pro; contra (praepos.) poët. ἄντα pro αντία, coram; hinc.

άντάω, ήσω, ηκα, occurro, Dat. (comp. usit.).

άντικρύς, vel κρύ, adversum; aperte; &c.

* ἀπαντάω, occurro.

ἀπάντησις, εως, ή, occursus.

έναντι, ante, Gen.

έναντίος, contrarius, -ώτερος, alienior, -ώτατος.

έναντίον, adv. coram; contra.

έναντιόομαι, adversor, repugno.

ἀπέναντι, coram, Gen.

έξεναντίας, ex opposito, vel έξ έναντίας.

κατέναντι, contra; coram.

τούναντίον, e contrario; contra.

ύπεναντίος, occulte contrarius.

έπαντάω, occurro, obvius fio.

έπάντης, εως, ό, ή, acclivis.

καταντάω, pervenio; incido.

(32) AN AΞ

κατάντης, εως, ό, ή, declivis.

συναντάω, una occurro.

συνάντησις, εως, ή, occursus.

ύπαντάω, occurro.

ύπάντησις, occursus.

ἌΝΤΛΟΣ, ου, ό, sentina, άντλία, idem.

άντλέω, ήσω, ηκα, haurio.

ἄντλημα, τό, haustum, vas quo hauritur aqua.

* έξαντλέω, exantlo.

έπάντλησις, εως, ή, infusio aquae.

ἌΝΤΡΟΝ, τὸ, antrum.

ΑΝΥΩ, ύσω, υκα, perficio, &c.
ἤνυστρον, τό, venter ruminantium, pantes.

* ἀνήνυτος, ό, ή, impossibilis.

διανύω, idem quod άνύω.

ἌΝΩ, sursum, supra, adv. (Gen.).

άνώτερος, -ώτατος, superior, supremus.

άνωθεν, e supernis.

άνωτερικός, superior.

* έπάνω, super, vel supra.

ύπεράνω, longe supra.

ΑΞΙΝΗ, ης, ή, securis.

ἌΞΙΟΣ, ία, ον, dignus; pretiosus.

άξίως, digne.

άξιώω, dignum censeo, dignor; &c.

άξία, ή, dignitas; meritum.

(33) ΑΞ ΑΠ

* ανάξιος, indignus.

άναξίως, indigne.

άπαξιόω, -ομαι, dedignor.

καταξιόω, dignum judico.

ἌΞΩΝ, ονος, ό, axis rotae.

ἌΠΑΛΟΣ, tener; delicatus (q. άφαλός, tactui cedens, ex άφή tactus) -ώτερος, tenerior.

ἌΠΑΞ, adv. semel.

* έφάπαξ, idem (έπί).

ἌΠΑΤΑΩ, ήσω, κα, fallo, seduco.

άπατεών, ώνος, ό, deceptor, impostor, veterator.

άπάτη, ης, ή, fraus, deceptio.

άπατητικός, seducens, fallax.

* έξαπατάω, seduco, impono.

* φρεναπάτης, ου, ό, mentis deceptor (φρήν).

φρεναπατάω, decipio.

ἌΠΕΙΛΈΩ, ησω, ηκα, minor, minitor.

άπειλή, ης, ή, minae.

* προσαπειλέομαι, minas addo.

ἌΠΗΝΗ, ης, ή, rheda, currus, &c.

ἌΠΗΝΗΣ, έος, ό, ή, immitis, saevus.

άπήνεια, ή, saevitia.

ἌΠΙΟΣ, ου, ή, pirus (arbor).

άπιον, τό, pirus (fructus).

ἌΠΛΌΟΣ (οϋς), όη (ή), όον (οϋν), simplex.

(34) ΑΠ ΑΡ

άπλῶς, simpliciter; benigne.

άπλότης, ητος, ή, simplicitas; candor.

άπλοτάτως, simplicissime.

* τετραπλός, in τέσσαρες.

ἌΠΟ, a, ab (praepos. Genit.)

ἌΠΤΩ, ψω, φα, apto; necto, -ομαι, tango.

άφή, ή, tactus; commissura.

ἀψίς, ἴδος, ἦ, connexio; it. curvatura rotae, absis.

ἄψις, εως, ἦ, tactus.

* ἀνάπτω, accendo.

ἀνάμματος, ὄ, ἦ, nexu carens, enodis.

ἐνάπτω, ψω, φα, annecto.

ἐφάπτομαι, tango; capesso.

καθάπτω, invado.

περιάπτω, circumnecto; applico; accingo.

περίαμμα, τό (quod circum alligatur) amuletum.

προσάπτω, adapto; admoveo.

συνάπτω, coordino.

συναφής, ἔος, ὄ, ἦ, conjunctus; contiguus.

συνάφεια, ἦ, connectio, junctura.

* ψηλαφάω, contrecto; palpo.

ψηλαφία, ἦ, tactus.

ἌΡΑ, ἄς, ἦ, preces; dirae (forte ab ʾרר).

ἄράομαι, ἦσομαι, precor; it. imprecor.

ἄρητός, precibus expetitus; it. diris devotus.

(35) ΑΡ

* κατάρα, ας, ἦ, imprecatio, execratio.

καταράομαι, diris devoveo, maledico.

κατάρατος, execrabilis.

ἐπικατάρατος, ὄ, ἦ, maledictus.

ἌΡΑ, conj. utique, profecto; itaque; &c.

ἄρα; (interr.) an? num? utrum? nonne?

ἌΡΑΙΟΣ, rarus, tenuis; spongiosus, porosus; opp. πυκνός.

ἀραῖωμα, interstitium; rima; hiatus.

ἀραιότης, ητος, ἦ, raritas.

* μεσαραϊκός, meseraicus.

ἌΡΑΡΙΖΕΙΝ & ἀράζειν (dicuntur canes irritati) ringi.

ἌΡΑΧΝΗΣ, ου, ὄ, araneus, a.

ἀράχνιον, τό, tela aranei.

ἌΡΒΥΛΗ, ἦ, pero (calceamenti genus).

ἀρβυλίς, ἴδος, ἦ, idem.

ἌΡΓΙΛΟΣ (& λλ) ου, ἦ, argilla.

ἀργιλώδης, εος, ὄ, ἦ, argilosus.

ἌΡΓΟΣ, albus (it. pìger, &c. vide ἔργον).

ἀργεστής, οῦ, ὄ, idem; it. corus (ventus).

ἌΡΓΥΡΟΣ, ου, ὄ, argentum (ab ἀργός).

ἀργύρεος (οῦς), ἔη (ἦ), εον (οῦν), argenteus.

ἀργύριον, τό, argentum.

* ὑδράργυρος, ου, ὄ, argentum vivum, hydrargyrum.

φιλάργυρος, ὄ, ἦ, avarus.

- (36) AP
 φιλαργυρία, ή, avaritia.
 ἀφιλάργυρος, alienus ab avaritia.
 ΑΡΕΣΚΩ, έσω, εκα, placeo; obsequor; oblecto (Dat.) -ομαι, idem, it. placo.
 ἄρεσκος, blandus.
 ἄρεστός, gratus; placidus.
 ἄρεσκεύομαι, comiter appello; blandior.
 ἄρέσκεια, ή, comitas; complacentia.
 * ἀπαρέσκω, displiceo.
 * δυσαρέσκομαι, idem.
 ἀνθρωπάρεσκος, ό, ή, hominibus placere studens cum offensa dei.
 εὐάρεστος, ό, ή, acceptus, gratus.
 εὐαρέστως, ad placitum.
 εὐαρεστέω, placeo, -ομαι, delector.
 ΑΡΕΤΗ, ης, ή, virtus (proprie bellica).
 ἌΡΗΣ, εος, ό, Mars.
 ἄρείων, praestantior, melior (in ἀγαθός).
 ἄριστος, optimus, praestantissimus.
 ἄριστα, adv. optime, praestantissime.
 ἌΡΘΡΟΝ, artus, articulus.
 ἄρθριτις, ή, artuum & articulorum dolor.
 * διαρθρώω, articulis suis distingvo.
 ἔναρθρος, ό, ή, articulatus.
 ἐξάρθημα, τό, luxatio.
 ΑΡΙΘΜΟΣ, ό, numerus.
- (37) AP
 ἀριθμέω, numero.
 ἀριθμητικός, numerandi peritus (-κή ἐπιστήμη).
 * ἀναριθμέω, enumero.
 ἀνάριθμος, ό, ή, innumerus.
 ἀναρίθμητος, ό, ή, innumerabilis; immensus.
 ἐξαριθμέω, enumero, recenseo.
 ΑΡΙΣΤΕΡΟΣ, sinister, laevus (ab ἄριστος optimus, ex gentili de sinistris auspiciis opinione, sic & εὐώνυμος) -ρά sc. χεῖρ, sinistra (manus).
 ἌΡΙΣΤΟΝ, τό, prandium.
 ἀριστάω, prandeo, F. ήσω, ηκα.
 ἌΡΚΕΥΘΟΣ, ου, ή, juniperus.
 ΑΡΚΕΩ, έσω, εκα, arceo, propulso; it. sufficio, parsum, satisfacio; auxiliior, -ομαι, contentus sum, D.
 ἄρκετός (p. ἄρκεστόν) sufficiens -τόν sufficit.
 * ἐπαρκέω, subvenio, opitulor; Dat. item propulso.
 αὐτάρκης, εος, ό, ή, sibi sufficiens.
 αὐτάρκεια, ή, sufficientia.
 ὀλιγαρκής, έος, ό, ή, paucis contentus, -έστερος.
 ἌΡΚΤΟΣ, ου, ό, ή, ursus, a.
 ἄρκτικός, septentrionalis.
 ἌΡΚΥΣ, υος, ή, rete.
 ΑΡΜΕΝΙΑ (βῶλος) ή, bolus armenus, habens miram desiccandi vim.

(38) AP

ἀρμενιακόν (κοκκύμηλον) armeniacum prunum.

ἌΡΝΕΟΜΑΙ, ἤσομαι, nego; recuso.

* ἀπαρνέομαι, abnego, abdicō.

ἸἌΡΟΝ, τό, arum (herba & aroma).

ἌΡΟΩ, ὄσω, οκα, aro.

ἄροτρον, τό, aratrum.

ἄροτήρ, ἦρος, ὁ, arator.

ἄροτριάω & ἄζω, aro, terram colo.

ἄρουρα, ας, ἦ, arvum, arata terra, ager.

ἄρούριον, τό, agellus; jugerum agelli.

* ὑπαρώω, subaro.

ἌΡΠΑΖΩ, ξω, χα, & σω, κα, rapio, a. 2. ἦρπαγον.

ἄρπαγή, ἦ, rapina.

ἄρπάγη, ἦ, harpago.

ἄρπαγμός, raptus, rapiendi actio.

ἄρπαλέως, raptim, rapide; prompte.

ἄρπαξ, γος, ὁ, ἦ, rapax.

ἄρπη, ης, ἦ, falx; ensis falcatus; harpa.

ἄρπυιαι, ὦν, αἰ, harpyae, vid. Caler.

διαρπάζω, diripio.

συναρπάζω, corripio, abripio.

ἌΡΡΑΒΩΝ, ὦνος, ὁ (Hebr.) arrhabo, obligatio, vel confirmatio promissionis.

ἸἌΡΗΝ, vel ἄρσην, ενος, ὁ, ἦ, mas, masculus, a. ἄρρεν vel ἄρσεν, τό, masculum.

(39) AP

ἄρσενικός, ἦ, ὄν, masculinus, a, um.

ἄρσενικόν, τό, auripigmentum, arsenicum.

ἄρσενίκιον, τό, idem.

ἸἌΡΣ, ἀρνός, ὁ, ἦ, agnus, D. pl. ἀρνάσι.

ἄρνιον, τό, agnellus.

ἌΡΤΑΩ, ἤσω, ηκα, appendo, suspendo.

* ἀπαρτάω, appendo.

ἐξαρτάω, suspendo, alligo; devincio, q. de me pendere facio.

προσηρητημένος, deditus alicui rei (q. ab ea dependens).

ἌΡΤΕΜΗΣ, ἑος, ὁ, ἦ, incolumis; integer.

ἸἌΡΤΕΜΙΣ, ιδος, ἦ, Diana.

ἄρτεμισία, ας, ἦ, artemisia, tanacetum (herba).

ἌΡΤΕΜΩΝ, ονος, ὁ, artemo, velum navis majus.

ἌΡΤΗΡΙΑ, ας, ἦ, arteria, spiritus semita, sive conceptaculum.

ἸἌΡΤΙ, nunc, modo; nuper.

ἄρτίως, nuper; novissime.

ἸἌΡΤΙΟΣ, ὁ, ἦ, par (de numero) it. perfectus.

ἄρτίζω, perfectum reddo; compleo.

ἄρτιασμός, ὁ, lusus par impar (ἄρτιάζω ludo par impar).

* ἀπαρτίζω, absolutum reddo.

ἄπαρτισμός, ὁ, perfectio.

ἐξαρτίζω, perago; absolvo.

καταρτίζω, sarcio, redintegro.

κατάρτισις, εως, ἦ, instauratio; concinnatio.

- (40) AP
καταρτισμός, ό, idem; coagmentatio.
προκαταρτίζω, prius absolvo.
ἄΡΤΟΣ, ου, ό, panis (ab ἄρω).
ἀρτίσκος, ου, ό, parvus panis; pastillus.
ἌΡΤΥΩ, ύσω, υκα, adorno; condio.
ἄρτυμα, τό, condimentum.
ἀρτυτόν, οὔ, τό, conditum.
ἌΡΧΩ, ζω, χα, impero, dominor (Gen.) -ομαι, incipio.
ἄρχων, τος, ό, princeps; caput; rex. ἄρχουσα, domina; princeps, faem. ἀρχόμενος, ου,
ό, subditus (sunt tamen participia).
ἀρχή, principium; principatus, ditio; (in pl. angeli).
ἀρχαῖος, antiquus, -ότερος, -ότατος.
* ἀπαρχή, ἦς, ἡ, primitiae.
ἀπάρχομαι, primitias solvo & decerpo; primitias occupo.
ἐνάρχομαι, incipio.
προενάρχομαι, ante incipio.
ἔξαρχος, ου, ό, dux, princeps; baro.
ἔπαρχος, ου, ό, praefectus; satrapa.
ἐπαρχία, ἡ, provincia.
ἐπάρχομαι, occipio.
κατάρχομαι, incipio, auspicor.
ὑπάρχω, existo, sum; versor. ὑπάρχοντα, τά, opes, divitiae.
- (41) AP
ὑπαρχή, ἦς, ἡ, initium.
προὑπάρχω, ante sum, ante existo.
* Ἀσιάρχης, ου, ό, praefectus Asiae.
γυμνασιάρχης, ου, ό, rector gymnasij.
δεκάρχης, ου, ό, decurio, decanus.
δημάρχης, ου, ό, tribunus plebis.
ἐθνάρχης, ου, ό, gentis praefectus.
εἰρηnάρχης, ου, ό, magistratus pacis, caduceator (qui caduceum portans pacem petit).
ἐκατοντάρχης, ου, ό & ἑκατόνταρχος, ου, ό, centurio.
ἱππάρχης, ου, ό, magister equitum.
κώμαρχος & -άρχης, ου, ό, pagi praefectus.
μοναρχία, ας, ἡ, monarchia.
ναύαρχος, ου, ό, navarchus.
νομαρχία, ἡ, praefectura; comitatus.
πατριάρχης, ου, ό, patriarcha.
πειθαρχέω, pareo, obedio.
πολιτάρχης, ου, ό, urbis sive civium praefectus.
σπουδαρχέω, ambio magistratum.
στρατοπεδάρχης, ου, ό, dux, praefectus exercitus.
σχολάρχης, ου, ό, rector scholae.
τετράρχης, ου, ό, tetrarcha.
τετραρχέω, sum tetrarcha.
τοπαρχία, ἡ, territorium, ditio.
φύλαρχος, ου, ό, tribunus plebis.

(42) ΑΡ ΑΣ

- χιλίαρχος & -άρχης, ό, chiliarchus.
ἌΡΩ, F. ρῶ, aeolice ἄρσω, ἦρκα, apto, adapto.
ἄρμός, οὔ, ό, concinna compages; commissura.
ἄρμα, τος, τό, currus; carpentum (Scap. existimat ipsum Th. esse).
ἄρμόζω, apto; quadro, congruo.
ἄρμονία, ας, ἦ, compages; concentus; consonantia.
* ἐφαρμόζω, adapto.
συναρμόζω, coagmento; concinno.
* εὐαρμόστως, apte; concinne.
ποδήρης, εος, ό, ἦ, vestis talaris, ad pedes dependens (ποῦς).
τειχίρης, εος, ό, ἦ, moenibus instructus; qui se intra muros continet.
ἌΡΩΜΑ, τό, aroma; adoramentum (ex ἄρ vel ἄρι & ὄζω).
ἌΣΑΡΟΝ, ου, τό, asarum (herba).
ἌΣΒΟΛΗ, ἦ, vel ἄσβολος, ου, ἦ, fuligo.
ἌΣΕΛΓΗΣ, έος, ό, ἦ, petulans, lascivus (ab α pr. & σελαγέω, vel urbe Selge).
ἄσελγέω, lascivio.
ἄσέλγεια, ἦ, lascivia, petulantia.
ἌΣΘΜΑ, τος, τό, slatus, anhelatio (ab ἄω).
ἌΣΚΑΛΑΒΟΣ, ου, ό, vel ἄσκαλαβώτης, ου, ό, stellio (lacertae similis).
ἌΣΚΑΡΙΣ, ίδος, ἦ, in pl. ἄσκαρίδες, termites.

(43) ΑΣ ΑΣΤ

- ἌΣΚΕΩ, ἦσω, ηκα, exerceo; colo; doceo.
ἄσκητήριον, τό, locus exercitationis, l. meditationis.
ἄσκησις, εως, ἦ, exercitatio.
ἌΣΚΛΗΠΙΟΣ, ου, ό, vel Αἰσκλήπιος, Aesculapius, filius Apollinis, medicinae peritissimus.
ἄσκληπίειον (πάνακες) Aesculapia herba.
ἌΣΚΟΣ, οὔ, ό, uter, -tris.
ἌΣΜΕΝΟΣ, gaudens; lubens, libens.
ἄσμένως, libenter, -έστερον, -έστατα, libentius, -issime.
ἌΣΠΑΖΟΜΑΙ, ἄσομαι, amplector; saluto.
ἄσπασμός, οὔ, ό, salutatio.
* ἀντασπάζομαι, resaluto.
ἌΣΠΑΡΑΓΟΣ, ου, ό, asparagus (herba).
ἌΣΠΙΣ, ίδος, ἦ, clypeus; it. (serpentis genus) aspis.
* ὑπερασπίζω, clypeo protego, tueor.
* ῥίψασπις, ίδος, ό, clypeum abjiciens; ignavus.
ἌΣΣΟΝ, adv. prope, propius (pro ἔσσων ab ἔγγυς, est comp. unde masc. ἄσσων).
ἌΣΤΑΚΟΣ, οὔ, ό, astacus (genus cancri).
ἌΣΤΗΡ, έρος, ό, stella.
ἄστρον, τό, stella.
ἄστερίσκος, ου, ό, stellula, astriscus⁷ (*).
ἌΣΤΡΑΓΑΛΟΣ, ου, ό, vertebra; talus; it. talus lusorius.
ἌΣΤΡΑΠΤΩ, ψω, φα, fulguro.
ἄστραπή, ἦς, ἦ, fulgur.

⁷ Pro: asteriscus.

- (44) ΑΣΤ ΑΣΦ ΑΤ ΑΥ
 * έξαστράπτω, emico, refulgeo.
 περιαστράπτω, circumfulgeo.
 ἌΣΤΥ, εος, τό, urbs; astu.
 άστεῖος, venustus, civilis, urbanus.
 προάστειον, τό, suburbium.
 ἌΣΦΑΛΤΟΣ, ή, bitumen.
 ΑΣΦΟΔΕΛΟΣ, ου, ό, asphodelus (herba).
 ἌΤΕΡ, adv. sine, absque, Gen.
 ΑΤΜΟΣ, ου, ό, halitus; vapor, exhalatio; fumus.
 άτμίς, ίδος, ή, vapor.
 άτμίζω, exhalo, vaporo.
 * έξατμίζω, evaporo.
 ΑΤΡΑΦΑΞΙΣ, εως, ή, artiplex (herba, olus).
 ΑΤΤΑΓΗΝ, ήνος, ό, attagen (avis).
 ΑΎΓΗ, ης, ή, splendor; lux; diluculum.
 αυγάζω, σω, illustro; illucesco.
 αυγασμα, τό, splendor.
 * διαυγής, έος, ό, ή, pellucidus.
 διαυγάζω, illustro; diffulgeo, transpareo.
 έπαυγάζω, splendorem edo.
 επαύγασμα, τό, effulgentia.
 * παναυγής, έος, ό, ή, omni ex parte splendidus.
 τηλαυγής, έος, ό, ή, eminus splendens.
 τηλαυγῶς, procul & dilucide.
 ΑΎΘΕΝΤΗΣ, ου, ό, qui sua manu perimit (ex αυτός).
- (45) ΑΥ
 αυτός & έντεα, τά, arma, vel ἔεσθαι immittere, vel ένω pro φένω occido, it. autor;
 dominus.
 αυθεντέω, auctoritatem usurpo.
 αυθεντία, ή, potestas, auctoritas.
 αυθεντικός, authenticus.
 ΑΎΛΑΞ, ακος, ή, sulcus.
 αυλακίζω, sulco, liro.
 * άπαυλακίζω, deliro.
 * υδραύλαξ, κος, ή, porca.
 ΑΎΛΗ, ης, ή, atrium, aula; stabulum.
 αυλαία, ή, aulaeum; it. tentorium.
 αυλίζομαι, diversor; pernocto.
 αυλικός, aulicus.
 αυλειος (sc. θυρωρός) atriensis.
 * έπαυλις, εως, ή, villa; casa; commoratio.
 καταυλίζομαι, castra metor.
 προαύλιον, τό, vestibulum aulae.
 * άγραυλέω, ήσω, in agro pernocto, sub dio ago.
 ΑΎΛΟΣ, οῦ, ό, tibia.
 αυλέω, ήσω, tibia cano.
 αυλητής, οῦ, ό, tibicen.
 * πυραυλικά όργανα, bombardae fistulam referentes.

Α΄ΥΞΑΝΩ, ξήσω, ηκα, augeo; auresco (Scap. dicit Th. esse ἀέξω).

(46) ΑΥ

αὔξησις, εως, ἦ, incrementum.

* συναυξάνομαι, simul cresco.

ὑπεραυξάνω, vehementer augeo; v. cresco.

Α΄ΥΡΑ, ἦ, aura, ventus levior.

Α΄ΥΡΙΟΝ, adv. cras, crastino die.

* ἐπαύριον, postridie.

μεταύριον, perendie.

* θησαυρός, ὁ, thesaurus (τίθημι).

θησαυρίζω, thesaurum congero.

ἀποθησαυρίζω, pro thesauro asservo, recondo.

Α΄ΥΣΤΗΡΟΣ, austerus, immitis.

Α΄ΥΤΟΜΑΤΟΣ, η, ον, spontaneus (ex αὐτός & μάομαι excitor, desideror).

αὐτομάτως, sponte, ultro; fatuito; temere.

Α΄ΥΤΟΣ, ἦ, ὁ, ipse, a, um (ἐξ αὐτῆς, mox).

αὐτόθι, vel αὐτοῦ, ibi.

αὐτόθεν, illinc; hinc.

αὐτίκα, statim, illico.

* παραυτίκα, idem.

* ἐαυτοῦ, vel αὐτοῦ &c. sui ipsius.

ἐμαυτοῦ, ἡς, οὔ mei ipsius.

οὔτος, αὐτή, τοῦτο, hic, haec, hoc (ὧ οὔτος, heus tu).

οὔτως, οὔτω, & οὔτωςι, sic, ita.

σαυτοῦ, ἡς, οὔ, tui ipsius.

ταυτό, hoc idem.

τηλικοῦτος, αὐτή, οὔτο, tantus.

(47) ΑΥ ΑΦ ΑΧ

τοιοῦτος, talis.

τοσοῦτος, αὐτή, οὔτο, tantus.

φίλαυτος, sui ipsius amans.

φιλαυτία, ἦ, sui ipsius amor.

ὠσάυτως, pariter, eodem modo.

Α΄ΥΧΗΝ, ἑνος, ὁ, cervix.

Α΄ΥΧΜΟΣ, οὔ, ὁ, siccitas ex aestu (ab αὔω) it. squalor.

αὐχμηρός, ἄ, ὄν, squalidus; obscurus.

Α΄ΥΩ, σω, κα, sicco; accendo.

* πυραύστης, ου, ὁ, pyrausta, hepiolus (insectum).

ἌΦΡΟΣ, οὔ, ὁ, spuma.

ἀφροδίτη, ης, ἦ, Venus (fingitur e spuma maris ortum habere).

ἀφροδίσιος, ὁ, ἦ, vel σία, ον, venereus.

ἀφρίζω, spumam excito; spumo.

* ἐπαφρίζω, despumo.

ἌΦΥΗ, vel ἀφρύη, ης, ἦ, apua (piscis).

ἌΧΘΟΣ, εος, τό, pondus, onus.

* ἐπάχθεια, ἦ, molestia; offensa.

ἌΧΛΥΣ, ὕος, ἦ, caligo, nebulosa obscuritas.

ἌΧΝΑ, vel νη, ης, ἦ, gluma; acus, -eris.

ἀνδράχνη, ης, ἡ, portulaca (herba).
ἌΧΡΙΣ, & ἄχρι, usque, ad, Gen.
μέχρις & ι, idem.
ἌΧΥΡΟΝ, τό, palea.
ἀχυρτίδες, ων, αἱ, paleolae.

(48) ΑΨ ΒΑ

ἌΨΙΝΘΟΣ, ου, ό, absinthium.
ἀψίνθιον, τό, idem.
ἀψινθίτης (sc. οἶνος) ου, ό, absinthites, vinum absinthio conditum.

Kokkuvõte

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli transkribeerida ja editeerida Johannes Gezeliuse leksikoni „Lexicon Graeco-Latinum“ tähe alfa märksõnad, mida varasemalt pole tehtud ja mis oma mahult moodustab terve leksikoni märksõnadest u 11%. Editeerimisel proovisin säilitada algset ortograafiat ja teksti esitamiskiisi, kuid teatud mööndustega, et tänapäeva lugejal oleks teosest selgem ülevaade.

Esimeses peatükis keskendusin Johannes Gezeliuse elule ja tema tegevusele rahvahariduse arendajana ning õpikute avaldajana varauusajal. Võib tõdeda, et Tartus töötades oli Gezeliuse eesmärgiks muuta kreeka keele õppimine üliõpilastele kergemaks ja kättesaadavamaks, avaldades mitmeid õpikuid omal kulul.

Teises peatükis kirjeldasin humanistlikke kreeka keele leksikone, nende arenemist ja ülesehitust renessanssi ajastul ning tutvustasin leksikone, mida Gezelius kasutas eeskujuna. Selles peatükis kerkis esile probleem, mis ei saanud lahendust: miks viitab Gezelius Budaeusele kui kreeka keele sõnaraamatu autorile. Arvatavasti pidas ta silmas 1554. aastast pärit „Lexicon Graeco-Latinum’it“, kuigi see avaldati peale tema surma ja seda ei mainita Budaeuse tööde all.

Kolmandas peatükis tõin välja leksikoni alfa tähe editeerimispõhimõtted (semidiplomaatiline editsioon) ja kirjeldasin Gezeliuse leksikoni ülesehitust, sealhulgas erinevate lemmade ülesehitust. Sellest peatükist võib välja tuua, et kuigi alfa osa lemmade ülesehitus oli põhimõtteliselt süsteemne ja sama skeemi järgiv, võis tihtipeale leida ka ebaühtlusi, nt erinevate vormide ärajätmisi. Neljandas peatükis esitasin Gezeliuse leksikoni „Lexicon Graeco-Latinum“ alfa tähe editsiooni.

Arvestades, et siinses bakalaureusetöös on esitatud ainult tähe alfa editsioon, on võimalik tööd edasi jätkates transkribeerida lõpuni ülejäänud leksikon ja seejärel editeerida veel mõned tähed või kogu leksikon. Samuti saab editsiooni võtta aluseks Gezeliuse leksikoni „Lexicon Graeco-Latinum“ väljaandmisel koos eestikeelse tõlkega või kreeka-eesti sõnaraamatu koostamisel. Ülevaadet kirjutades selgus samuti, et renessansi- ja humanismiaegseid kreeka-ladina leksikone pole seni kuigi põhjalikult käsitletud. Ka siin pakub töö hulganisti võimalusi edasiarenduseks.

Kirjandus

Vanatrükised

[Budé, Guillaume; Baduel, Claude; Toussain, Jacques] (1554). *Lexicon Graeco-Latinum*. Genevae: Joannes Crispinus. (Bibliothèque de Genève, <https://doi.org/10.3931/e-rara-5956>).

Calepino, Ambrogio (1512). *Dictionum latinarum e greco pariter dirivantium*. Basel: Adam Petri für Leonhard Alantsee. (Universitätsbibliothek Basel, <https://doi.org/10.3931/e-rara-996>).

Estienne, Henri (1572). *Thesaurus graecae linguae*. [Genevae] : excudebat Henricus Stephanus. (Bibliothèque de Genève, <https://doi.org/10.3931/e-rara-6256>).

Gezelius, Johannes (1648). *J. A. Comenii Ianua linguarum*. Tartu: Johannes Vogelius.

Gezelius, Johannes Georgii (1649). *Lexicon Graeco-Latinum*. Tartu: Johannes Vogelius.

(Tartu ülikooli raamatukogu, <https://dspace.ut.ee/handle/10062/14175>,

Tallinna ülikooli akadeemiline raamatukogu,

<https://www.etera.ee/zoom/21903/view?page=9&p=separate&tool=info>,

Soome rahvusraamatukogu, <https://www.doria.fi/handle/10024/128017>).

Scapula, Joannes (1609). *Lexicon graecolatinum*. Aureliae Allobrogum : apud Gabrielem Carterium sumptibus Caldorianis. (Bibliothèque de Genève <https://doi.org/10.3931/e-rara-61215>).

Sekundaarkirjandus

Ciccolella, Frederica (2008). *Donati Graeci: learning Greek in the Renaissance*. Leiden: Brill.

Considine, John (2008). *Dictionaries in Early Modern Europe: Lexicography and the Making of Heritage*. New York: Cambridge University Press.

Considine, John (2014). *Encyclopaedias and dictionaries*. – Ford, Philip; Bloemendal, Jan; Fantazzi, Charles E (eds.), *Brill's Encyclopaedia of the Neo-Latin World*. Leiden: Brill, 251–264.

De La Garanderie, Marie-Madeleine (1987). Guillaume Budé. – Bietenholz, P. G.; Deutscher, T. B (eds.), *Contemporaries of Erasmus: A Biographical Register of the Renaissance and Reformation, Volume 3 – N-Z*. University of Toronto Press, 212–217.

<https://doi.org/10.3138/9781442673335>.

Erelt, Tiiu (2007). Terminiõpetus. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.

Friedenthal, Meelis; Päll, Janika (2017). Pneumatoloogiast üldiselt ja Gezeliuse kreekakeelsetest pneumatoloogilistest disputatsioonidest spetsiifiliselt. – Kaju, Katre (toim.), Kroonikast epitaafini. Eesti- ja Liivimaa varauusaegsest haridus- ja kultuurielust. Acta et commentationes archivi nationalis Estoniae 1 (32). Tartu: Rahvusarhiiv, 183–238.

Garin, Eugenio (2010). Renessansi inimene. Renessansiaja inimene. – Margus Ott (tõlk.), *L'uomo del rinascimento*. Tallinn: Avita, 7–20.

Soldi Rondinini, Gigliola; De Mauro, Tullio (1973). Calepio, Ambrogio, detto il Calepino. [https://www.treccani.it/enciclopedia/calepio-ambrogio-detto-il-calepino_\(Dizionario-Biografico\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/calepio-ambrogio-detto-il-calepino_(Dizionario-Biografico)/), (09. aprill 2022).

Grudin, Robert (2020). humanism. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/topic/humanism>, (26. märts, 2022).

Kolk, Kaspar (2018). Dissemination and Survival of a Book Printed in 17th-century Tartu: The Case of Johannes Gezelius' Lexicon Graeco-Latinum (1649). – Volt, Ivo; Päll, Janika (eds.), Hellenostephanos. Acta Societatis Morgensternianae 6–7. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 144–157.

Korhonen, Tua (2018). Classical Authors and Pneumatological Questions. Greek Dissertations Supervised by Johannes Gezelius the Elder at the University of Tartu (Academia Gustaviana, 1644–1647). – Volt, Ivo; Päll, Janika (eds.), Hellenostephanos. Acta Societatis Morgensternianae 6–7. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 158–184.

Laasonen, Pentti (2012). Gezelius, Johannes vanhempi. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-002252>, (16. veebruar 2022).

Maillard, Jean-François; Flamand, Jean-Marie (2010). La France des humanistes. Hellénistes II. Europa humanistica 8. Turnhout: Brepols.

Matthaios, Stephanos (2015). Greek Scholarship in the Imperial Era and Late Antiquity. – Montanari, Franco; Matthaios, Stephanos; Rengakos, Antonios (eds.), Brill's companion to ancient greek scholarship. Leiden: Brill, 184–296.

Päll, Janika (2003). Vanakreeka keel Tartu Ülikoolis 1632-1710. – Volt, Ivo (toim.), Acta Societatis Morgensternianae 1. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.

Päll, Janika; Valper, Eve (koost.) (2014). “Ei ole barbar ma ...” Βάρβαρος οὐ πέλομαι ... Näituse kataloog. Tartu: Tartu Ülikooli raamatukogu.

- Päll, Janika (2018).** Humanist Greek in Early Modern Estonia and Livonia: The Contexts and Principal Genres. – Volt, Ivo; Päll, Janika (eds.), *Hellenostephanos. Acta Societatis Morgensternianae* 6–7. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 57–114.
- Rance, Philip (2007).** The Etymologicum Magnum and the “Fragment of Urbicius”. *Greek, Roman and Byzantine studies*. 47, 193–224.
- Reverdin, Olivier (2000).** Figures de l'Hellénisme à Genève. Homère chez Calvin. Droz: Genève, 27–101.
- Rollo, Antonio (2017).** Study Tools in the Humanist Greek School: Preliminary Observations on Greek-Latin Lexica. – Ciccolella, Federica; Silvano, Luigi (eds.), *Teachers, Students, and Schools of Greek in the Renaissance*. Leiden: Brill, 26–53.
- Sanchi, Luigi-Alberto (2006).** *Les Commentaires de la langue grecque de Guillaume Budé. L'œuvre, ses sources, sa préparation. Préface de Brigitte Mondrain*. Geneve: Librairie Droz.
- Sandy, Gerald (2014).** Hellenism. – Ford, Philip; Bloemendal, Jan; Fantazzi, Charles (eds.), *Brill's Encyclopaedia of the Neo-Latin World*. Leiden: Brill, 113–126.

Summary

This bachelor's thesis aimed to transcribe and edit the letter alpha in Johannes Gezelius's dictionary "Lexicon Graeco-Latinum", which has not been edited in modern times and is about 11% of the whole lexicon. For the edition, a semi-diplomatic method was used, i.e. an attempt was made to preserve the original orthography, but with certain exceptions, so that today's reader would have a complete and clear overview of the edition.

The first chapter focused on the life of Johannes Gezelius and his work as a developer of public education and as a publisher of textbooks in the early modern period. It can be stated that while working in Tartu, Gezelius aimed to make learning Greek easier and more accessible for students by publishing several textbooks at his own expense.

The second chapter briefly described the emergence, development, and structure of the humanist dictionaries of the Greek language during the Renaissance and Humanist Era and introduced the dictionaries that Gezelius had used in compiling his own "Lexicon". One problem arose in this chapter: why did Gezelius refer to Budaeus as the author of the Greek Thesaurus (probably meant dictionary "Lexicon Graeco-Latinum" from 1554), even though it is not mentioned as a part of Budaeus' works and was published after his death.

The third chapter outlined the principles for editing the letter alpha in the dictionary and described the structure of Gezelius' dictionary, including the structure of the various lemmata. It can be seen from this chapter that although the structure of the lemmata in alpha was systematic, inconsistencies could often be found, such as in the omission of forms. The fourth chapter contained an edition of the letter alpha from "Lexicon Graeco-Latinum".

Given that only the edition of the letter alpha is presented in this work, it is possible to continue working on this thesis by transcribing the rest of the dictionary to the end and then editing more letters or the whole dictionary. This work can also be used as a basis for publishing Gezelius' "Lexicon Graeco-Latinum" with an Estonian translation or compiling a Greek-Estonian dictionary. When writing the chapters, it was also revealed that the Greek-Latin lexicons of the Renaissance have not been thoroughly discussed so far. Here, too, the work offers many opportunities for further development.

Lisa 1.

(5) ΑΓ

ἀγνισμός, purificatio.

* δύσαγνος, ου, ό, ή, spurcus, impurus.

ἌΓΟΡΑ, ἄς, ή, forum; concio (ab ἀγείρω).

ἀγοραῖος, ου, ό, ή, forensis, circumforaneus.

ἀγοράζω, consulto; item emo.

ἀγορεύω, verba facio.

ἀγόρασμα, τό, mercimonium.

ἀγοραστής, οὔ, ό, ή, emptor.

* ἀπαγορεύω, veto, interdicto.

ἐξαγοράζω, redimo.

κατήγορος, ου, ό, ή, accusator.

κατηγορέω, accuso.

κατηγορία, ή, accusatio.

παρήγορος, ου, ό, ή, consolator.

παρηγορέω, consolor; it. lenio.

παρηγορία, ή, consolatio.

προσηγορέω, compello, appello; saluto.

προσαγορεύω, compello; nomino.

εὐπροσήγορος, ου, ό, ή, affabilis, libenter salutans.

συνήγορος, ου, ό, ή, advocatus, patronus.

συνηγορέω, patrocino, patrocinio defendo.

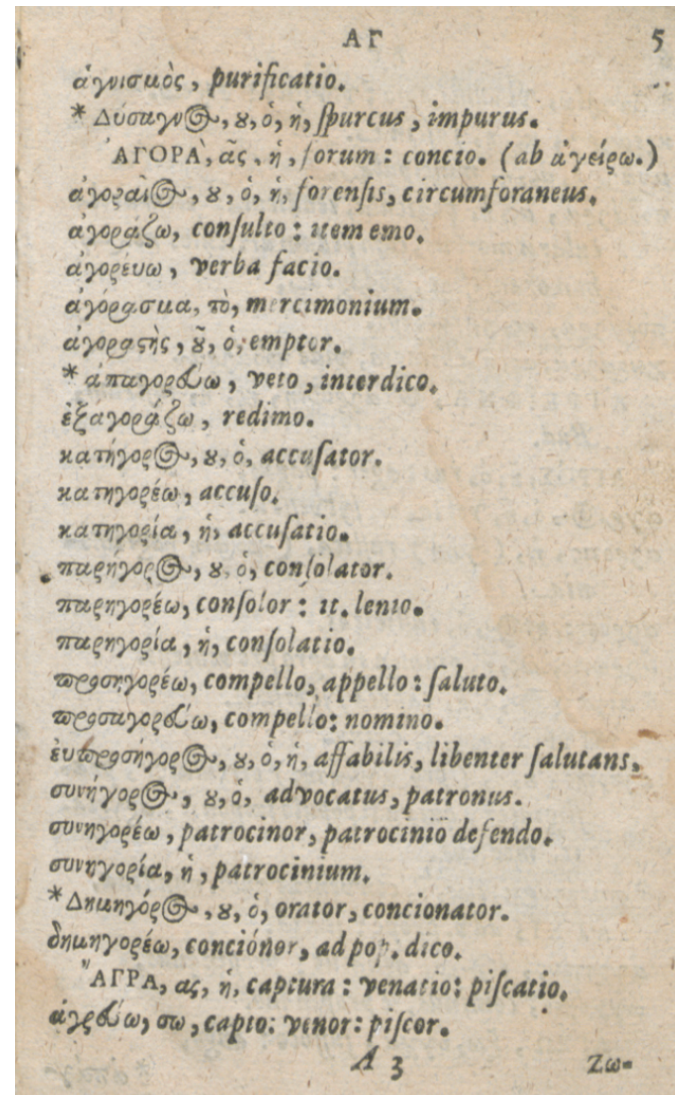
συνηγορία, ή, patrocinium.

* δημηγόρος, ου, ό, ή, orator, concionator.

δημηγορέω, concionor, ad pop. dico.

ἌΓΡΑ, ας, ή, captura; venatio; piscatio.

ἀγρεύω, σω, capto; venor; piscor.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Jaana Jurtšenkova,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Gezeliuse leksikoni „Lexicon Graeco-Latinum“ tähe alfa editsioon”,

mille juhendaja on Janika Päll,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Jaana Jurtšenkova

25.05.2022